

Sadržaj

TEME

*Lada Tajčević***Odsjek za klasičnu filologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu**

3

*Maja Šešelj***Pompejanski ljubavni grafiti**

35

*Vladimir Posavec***Patricij Marcelin – kršćanin ili poganin**

59

*Koraljka Crnković***Kalimahov ljubavni epigram**

65

PRIJEVOD

*Kalimah***Epigrami**

Prijevod

Koraljka Crnković

85

SVIJET ANTIKE

*Luka Boršić***Trebamo dokolice!**

97

Lada Tajčević

Odsjek za klasičnu filologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

U peticiji što ju je Sabor kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije 1869. uputio Franji Josipu I. za osnivanje Mudroslovnog fakulteta, pored predloženog studija filozofije i povijesti, našla se i klasična filologija. O važnosti klasičnih jezika u tadašnjem svjetonaziranju svjedoči podatak da su im odmah pri osnutku fakulteta 1874. dodijeljene među šest prvoosnovanih dvije stolice (katedra za grčku filologiju i katedra za latinsku filologiju). Prijedlogom prve trojice od vlade imenovanih profesora Matije Mesića, Franje pl. Markovića i Lavoslava Geitlera – pored Natka Nodila za povijest – imenovani su kraljevskim javnim redovitim profesorima **ARMIN ŠRABEC** za staroklasičnu filologiju grčku i **FRANJO MAIXNER** za staroklasičnu filologiju latinsku. Tako su potonja dvojica utemeljiteljima katedre za grčki jezik i književnost i katedre za latinski jezik i književnost.

Armin Šrabec (Zagreb, 1.8.1844 - Zagreb, 22.11.1876) završivši studij klasične filologije u Beču, službovao je od 1866. kao srednjoškolski profesor u Zagrebu i Osijeku. Djelujući istovremeno kao glazbenik (violončelist, skladatelj i kritičar), objavio je 1868. u *Izviješću Zagrebačke gimnazije* dvije briljantnim latinskim izričajem pisane rasprave – o Horacijevu bavljenju Plautom, 1873. i monografiju *Marka Tulija Cicerona život i rad*, te zapažen i kasnije (iz *Narodnih novina* 7-12) pretiskivan prijevod Lukijanova *Pijetla*. Šrabec je s velikim žarom i poletom prionuo svom fakultetskom poslu, prve 1874/5 akademske godine kolegijima *Sravnjujuća sintaksa grčkog i latinskog jezika* (4 sata tjedno), *Povijest grčke tragedije* i *Tumačenje Sofoklova "Ajanta"*, a značajno je da su vježbe u prevodenju i tumačenju grčkih pisaca (Ksenofontova *Anabaza*, Sofoklova *Elektra*) bile zastupljene u nastavi od samog osnutka grecistike. Pratile su ih pismene radnje i disputacije. Pored toga temom idućeg zimskog semestra 1875/6 bile su u osmosatnom tjednom orariju *Grčke starine* i *Povijest grčkog govornišva uz tumačenje Lisijina govora protiv Eratostena*, a iza toga Armin Šrabec, shrvan bolešću, više nije predavao, nakon svega tri poljeća. Smrt je ovog sjajnog mladog profesora pokosila u tridesetdrujoj godini života.

Franjo Maixner (Osijek, 4.8.1841 - Zagreb, 2.3.1903) je nakon završene gimnazije u rodnom gradu 1861., gdje se istaknuo kao najbolji đak u svim razredima, gorljivo i također veoma uspješno prionuo uz studij klasične filologije i

njemačkog u Pragu, studirajući, među ostalim profesorima, i kod znamenitog Kvičale. Od 1865. do 1874. na zagrebačkoj Gornjogradskoj gimnaziji predaje prvenstveno grčki, pa latinski i ponešto njemački, ukazujući uvijek na tijesnu povezanost obaju klasičnih jezika, njihovih književnosti i kulture. Voljen i poštovan od svojih učenika, a kasnije i studenata, stekao je i izuzetan ugled u stručnim i znanstvenim krugovima, ne samo u hrvatskoj sredini. Prvi je znanstveni rad objavio još 1865/6, a posljednji 1896. Svojim interesom slijedi Wolfovu koncepciju sveobuhvatnosti klasičnofilološkog područja, pa se u osam svojih radova bavi rimskim starinama, arheologijom i epigrafikom, objavivši ih ponajvećma u *Viestniku hrvatskoga arheološkoga društva*. Izdao je i dvije vrijedne latinske vježbenice, školska izdanja Salustija i Horacija, dovršio s Petračićem Kostićev *Gerčko-hèrvatski rèčnik* 1876. i objavio *Historiju rimske književnosti*, Zagreb, 1884., navodeći u njoj i sve u nas izašle prijevode. Mnogobrojne radove, pretežito kritičko-egzegetičke naravi, mahom je objavljivao u Beču i Pragu (*Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien*, *Listy filologické a paedagogické*), baveći se Gnejom Gelijem, Valerijem Flakom, ali i Valerijem Edituom, Porcijem Licinom i Kvintom Katulom, kao bizarnijim temama rimske književnosti, no isto tako i Ciceronom, Vergilijem, Katulom i Horacijem. U *Viencu* 1883. objavljuje prijevod nekolicine Katulovih pjesama uz tekst o pjesnikovu životu i djelu, a iduće godine u istom časopisu tiskan je i njegov rad o Plautu. Prvi se Maixnerov objavljeni tekst u *Programu zagrebačke gimnazije* bavi Sofoklovom *Antigonom*, a posljednji - objavljen također u Zagrebu, upravo simbolički - himnom delfijskom Apolonu. Svih pet radova jezične tematike objavljeno je također u navedenim inozemnim časopisima, pa i prvi dio zapažene disertacije *De infinitivi usu Vergiliano*, koja je u cjelini tiskana u Zagrebu 1877., iste godine kad je Maixner u Leipzigu doktorirao. Ističe se i rad *Über den sogenannten Gebrauch von unus als unbestimmten Artikel in der älteren Latinität* (*Wiener Studien* X.). I u jezičnim raspravama i u svom pristupu mitologiji primjenjuje Maixner Curtiusovu komparativnu metodu, mada je prema Šrepelovim riječima bio konzervativan u kritici, no izvanredno dubok u hermeneutici. Hrvatsku je znanost Maixner ipak najvećma zadužio studijama hrvatskog latinizma, utrvši na tom polju put svim kasnijim istraživačima. Svih je pet studija objavljeno u Akademijinom *Radu* (65,70,74,91,96,98), a bave se Katančićem, prijevodima klasičnih pisaca perom Dinka Ranjine i Hanibala Lucića, te prijevodima *Disticha moralia Catonis*. Najznačajnija je ipak u tom kolopletu monografija posvećena Rajmundu Kuniću.

Maixner, mada imenovan redovitim profesorom još 20. rujna 1874., zimski je semestar proveo na studijskom boravku u Leipzigu, slušajući Ritschla, Langea i Curtiusa, zbliživši se s njima i kolegijalno, a svoju je zagrebačku fakultetsku profesuru započeo u ljetnom semestru kolegijima o rimskoj historiografiji, Salustijevom *Katilini* i Horacijevoj poetici. Već iduće 1875/6 godine iza-

bran je dekanom, zadržavši osamsatnu nastavnu normu u kojoj su se našle *Rimske starine* i *Povijest lirskog pjesništva u Rimljana*, te održava - isto kao i Šrabec - dvosatni kolegij seminarskog tipa *Tumačenje Tacitova "Agrikole" po slušateljih uz latinske stilističke pismene vježbe*. Godine 1876/7 započinje svojim omiljenim kolegijem *Ciceron i njegovo doba*, a zamjenjujući bolesnog kolegu, održava, kao i u prethodnom semestru, kolegije grčkog. Maixner se kao ljubitelj govornništva posvećuje Demostenu, a Petračić i Armin Pavić u ljetnom poljeću tumače Platonov *Simpozij*. Dolaskom Franje Petračića situacija se na grecistici 1877/8 stabilizira, pa se Maixner vraća svom osamsatnom programu latinske filologije, u kojem su se idućih deset godina njegove redovne profesure, kad je sam snosio odgovornost i breme hrvatske sveučilišne latinistike - izmjenjivali jezični kolegiji *Oblikoslovje* i *Skladnja latinskoga jezika s Rimskim starinama (privatnim, državnim i ratnim)*, *Latinskom metrikom*, *Uvodom u rimsku epigrafiku*, te *Rimskom mitologijom*. Potonji je četverosatni kolegij najavio i u ljetnom semestru 1899/900, no poradi bolesti nije ga više mogao održati, pa je njegova nastavna djelatnost zauvijek završila u prethodnom zimskom poljeću najdražim mu kolegijem *Ciceron i njegovo doba*. Inače je rimska književnost bila u Maixnerovoj nastavi zastupljena povijesnim pregledima historiografije, prozne literature, komedije, lirskog i epskog pjesništva, te govornništva, uvijek praćena tumačenjem pojedinog egzemplarnog djela. Zastupljeni su bili Tacit, Plaut, Terencije, Katul, Horacije, Vergilije, Ciceron i kao govornik i kao filozofski pisac. U seminaru koji je zaživio na klasičnoj filologiji od njena početka, prije službenog utemeljenja 1886., pored navedenih pisaca Maixner obrađuje Livija, Salustija, Ovidija, a u sporadičnom kolegiju *Kurzorno čitanje* - zastupljeni su Ovidije, Tibul, Cezar i Ciceron. Očito je u zreniku izučavanja bilo zlatno doba rimske književnosti što ga tvore Ciceronov i Augustov vijek, ali i prethodeća im komediografija. Maixner je 1887. imenovan zemaljskim srednjoškolskim nadzornikom, pa je svoju fakultetsku nastavu sveo na svega 4 sata tjedno uz istovremeno preimenovanje od ljetnog semestra u namjestnog profesora (suplenta). Iduće godine nastupa već Šrepel, no Maixner održava pored predavanja i seminare - sve do 1890/91 kad je imenovan docentom, a Šrepel izvanrednim profesorom, pa njih dvojica svojom dvanaestosatnom nastavom i izuzetnom osobnošću predstavljaju reprezentativan latinistički tandem. Maixner je održao dva znamenita govora o naravi i svrsi klasične filologije, prvi 1875. prilikom fakultetskog nastupa, a drugi 1878. kad je postao sveučilišnim rektorom. Pravim članom Akademije imenovan je 1882., a još od 1876. dopisnim je članom Društva čeških filologa u Pragu. Prilikom filološkog okupljanja u Beču 1893. Diels je pohvalio njegov briljantni latinski izričaj, a Maixner se našao na takvom skupu i 1897. u Dresdenu. Za zasluge na polju hrvatske nastave odlikovan je 1894. viteškim Redom željezne krune III. razreda. Iskazi suvremenika o Maixnerovim ljudskim

osobinama nepodvojeni su u pohvalama. Njegovo je pregalaštvo i u znanosti i u prosvjeti od šireg značaja u hrvatskoj kulturi, a pedeset semestara sveučilišne nastave trajna brazda u klasičnoj filologiji.

U ljetnom semestru 1875/6 pored Maixnera koji zamjenjuje bolesnog kolegu, držeći kolegij *Povijest grčkog govorništvaa* uz tumačenje Demostenova govora *O vijencu*, pojavljuje se s vježbenim kolegijem Homerove *Ilijade* u nastavi grecistike **FRANJO PETRAČIĆ** (Jasenovac, 6.4.1833 - Zagreb, 9.5.1922). Studirao je klasičnu filologiju u Beču kod profesora Bonitza i Vahlena, a slavistiku kod Miklošića istovremeno s Jagićem, pa će se pored grecistike baviti i kroatistikom. Kao srednjoškolski profesor službovao je u Senju, Vinkovcima i Zagrebu, a u doba svog imenovanja za privremenog suplenta klasične filologije grčke – bio je ravnateljem Kraljevske gimnazije zagrebačke, današnje klasične, te zamjenikom predsjednika Zemaljskog školskog odbora. Kraljevskim javnim redovitim profesorom staroklasične filologije grčke imenovan je 1877., pa je preuzevši grčku katedru, ostao na njoj sve do umirovljenja 1894. Poput Maixnera za latinsku filologiju i Petračić je za grčku bio jedinim profesorom punih deset godina do 1887. kad mu se pridružuje Musić. Nastavna se shema grecistike podudara s latinističkom. Četverosatni kolegij Petračićeve nastave pet su puta bili *Izabrani dijelovi grčke sintakse*, a po četiri su puta zastupljene *Grčke državne odnosno domaće starine*. Od književnih kolegija najučestaliji bijaše *Historija grčke prozne literature* (5), *govorništvaa* (4), *epske poezije uz tumačenje Ilijade I.* (3), *tragedije uz tumačenje Sofoklova "Kralja Edipa"* (1), *grčke drame* (3), *Tumačenje Aristotelove "Poetike"* (3), *epskog i lirskog pjesništva, najstarije grčke literature, grčke literature u 5. i 4. st. prije Isusa – historija poezije i proze*. Te povijesne preglede pojedinih književnih rodova pratio bi redovito dvosatni kolegij posvećen tumačenju nekog od ovih djela: Tukidid (govori iz *Peloponeskog rata*), elegičari, Platonov *Fedar*, jambске i melske pjesme, lirske i korske pjesme iz Sofoklovih tragedija s uvodom o metrici, Eshilovi *Perzijanci*, pa *Ilijada* i *Odiseja*. U grčkom seminaru koji je osnovan 1887., mada se kao način nastave primjenjuje od ustoličenja katedre, Petračić obrađuje Ksenofontove *Uspomene na Sokrata* (4), *Odiseju* (3), Herodota (6), Sofoklova *Ajanta* (4), Demostena (4), *Ilijadu* (4), razglabanje Platonovih dijaloga (4), jednom Sofoklovu *Elektru*, pa Teognida i Ksenofontovo djelo *Helleniká*, te spise o državi atenskoj uz pismene radnje o državnim starinama (3). Pismene su radnje pratile sve ove teme kao oblik rada od samog početka nastave. Nakon Musićeva dolaska Petračić mu u potpunosti prepušta nastavu jezika, posvetivši se isključivo predavanju književnosti. Uostalom, Petračićevo je i najznačajnije djelo upravo *Historija grčke literature* (I. 1892. i II. 1898), nastala u skladu s tada najsuvremenijim znanstvenim spoznajama. Njegovi prijevodi Platona (*Phaidros*, 1894. i *Symposion*, objavljen zajedno s Ksenofontovim 1897) plijene još danas svojim izrazom, a prati ih, pored opsežne studije o grčkoj filozofiji i samom Platonu,

podrobna analiza i kritički aparat. Književnim se prijevodima pridružuje i Longov roman *Dafnis i Hloje* (Vienac, 1896). Izuzetno je koristan bio Petračićev prijevod s njemačkog grčke gramatike (G. Curtius, *Slovnica jezika grčkoga*, 1867., ponovljena izdanja 1874. i 1881), a isto tako i prijevod grčke početnice Karla Schenkla što je od 1868. do 1926. doživio devet izdanja. Zajedno s Maixnerom dovršio je Petračić prvi naš grčko-hrvatski rječnik što ga je započeo obrađivati Josip Kostić prema Schenklovu grčko-njemačkom, ali je 1872. umro. *Grčko-hrvatski rječnik* objavljen je 1875., a Petračić je kasnije redigirao i Žepićev *Latinsko-hrvatski rječnik*. Sastavljačem je i popularne *Hrvatske čitanke* (I. 1877. II. 1880). Pokazao se izvrsnim nastavnikom, iznjedrivši zajedno s Maixnerom plejadu vrsnih klasičnih filologa – direktne njihove sveučilišne nasljednike Musića, Šrepela, Körblera i Golika, kao i izuzetnog znanstvenika izvan fakulteta, Martina Kuzmića, te vrsnog prevoditelja Kolomana Raca.

Privatnim docentom za latinsku filologiju imenovan je 1888/9 **MILIVOJ ŠREPEL** (Karlovac, 8.11.1862 - Zagreb, 23.2.1905), preuzevši od Maixnera pola satnice, budući da je ovaj ostao radi svoje nadzorničke službe samo namjenskim profesorom, a kasnije docentom. Šrepel je niže gimnazijske razrede polazio u Karlovcu, a više u Zagrebu, maturiravši 1880., te završivši studij klasične filologije 1884. Od malih nogu sklon knjizi, uzoran đak, očitovao je svoj svestrani interes i za druga područja pohađanjem predavanja iz slavistike, komparativne filologije, filozofije i povijesti, živo se zanimajući za književnost i umjetnost. Doktorirao je 1886. temom *Akcent i metar junačkih narodnih pjesama*, ali je nakon trogodišnjeg rada u zagrebačkoj i rakovačkoj gimnaziji pošao 1887/8 u Leipzig na usavršavanje u klasičnoj filologiji. Slušao je zaista korifeje: Ribbecka, Brugmanna, Overbecka i Wundta, pohodio još Berlin i München, a zatim habilitirao temom *Quaestiones grammaticae ad usum Plauti pertinentes*. Ljetni semestar 1889. provodi u Italiji, a 21. listopada imenovan je javnim izvanrednim profesorom, preuzevši već dvije godine ispražnjenu latinsku katedru nakon Maixnera, upravljajući njom do zimskog semestra 1904/5. Redovitim profesorom imenovan je 29.11.1892., dekanom pak 1896/7. Od ljetnog semestra 1898/9 pri katedri za latinsku filologiju predaje i privatni docent dr. Julije Golik, pa su se nakratko u nastavi našla sva trojica latinista, da bi je ubrzo napustio Maixner, preminuvši u šezdesetdrugoj, a nedugo potom i Šrepel, napustivši ovaj svijet u četrdesetdrugoj godini života. U svojih 16 fakultetskih godina Šrepel je održao 21 kolegij latinskog jezika, a od kolegija književnosti najzastupljenija je bila *Povijest rimskog pjesništva* (8), *historiografije* (5), *govorništvaa* (4), *O razvoju rimske književnosti* (3), *O rimskoj satiri* (2), *O Juvenalu*, *Horacijeva metrika* (3), *Rimske starine*, *Topografija starog Rima* (4), te 1897/8 zanimljiv kolegij *Enciklopedija i metodologija klasične filologije*. U seminaru najčešće obrađuje Horacijeve *Ode* (6), ali i *De arte poetica* i *Epistulae*, a od ostalih pjesnika Tibula i jednom Ovidijeve *Metamorfoze*, te Vergilija, *Eneidu II.*

(4). Od prozaika su zastupljeni Salustije s *Katilinom*, Ciceron u zanimljivoj izboru (*Brutus*, *Za Celija*, pisma), Tacit (*Anali*, *Dialogus de oratoribus*) i Kvintilijan (X.) Očiti su Šrepelovi afiniteti prema poeziji, ali također prema poetici i retorici. Posljednjih se sedam godina svog kratkog života Šrepel borio s bolešću, no uporno radeći, taj zaljubljenik u književnost - ostavio je više nego impozantan bibliografski skor. Svojim je perom živo pratio suvremenu književnost, ali i sva ostala kulturna zbivanja europska, osvrćući se dakako i na prošlost. Posvetio se posebice i hrvatskom stvaralaštvu, pa je njegovo domoljublje udruženo sa širinom pogleda kozmopolitskog mu duha – očito bilo preprekom da ga Khuenova vlada potvrdi za rektora 1899/1900, a odbila je i njegovo preuzimanje kroatističke katedre 1900., za što su ga kolege jednoglasno predložili, a njemu bi se bio ispunio životni san. Akademijinom članom dopisnikom postao je 1890., a pravim 1893., dok dopisnim članom Carske akademije u Petrogradu postaje 1903. Izuzetnu predanost u promicanju književnosti očitovao je kao član upravnog odbora Matice hrvatske u razdoblju 1887-1899., objavljujući istovremeno i sam u ovoj ustanovi i vrlo učestalo u *Vijencu*. Samo se jedan dio njegova opusa svojom tematikom odnosi na klasičnu filologiju. Prvi njegov otisnuti rad uopće – prijevod je Horacijeve ode Sestiju (I.4) u *Vijencu* 1882., a prijevod Satire I.9 objavljen je 1887. Apulejeva priča o Amoru i Psihi na istom je mjestu, ali i kao posebni otisak, objavljena 1890., a radi se o prijevodu popraćenom s dvije studije, od kojih je jedna komparatistička. U *Vijencu* 1892. izlazi i studija *O životu i radu satirika Juvenala*, te 1899. (zapravo priopćenje rasprave Zielinskog) *Humanitet i Ciceron*, a 1903. nekrolog Maixneru. U *Hrvatskom učitelju* (12 i 13, 1886) objavljuje Šrepel *Njekoliko riječi o Sofoklovoj "Antigoni"*, a raspravu *Iz latinskog jezikoslovlja u Izvoješću zagrebačke gimnazije* 1887/8. Uvodima je 1887. popratio Hartmanova izdanja Cezara, Tacita i Vergilija. Matica hrvatska objavljuje mu u 1889. u ediciji prijevoda klasika – Kornelija Tacita *Manja djela (Razgovor o govornicima, Agrikola, Germanija)*, a u ediciji *Knjižnica za klasičnu starinu* tri korisne knjige: monografiju *Rimska satira* (popraćenu prijevodima Horacijeva *Nasrtljivog brbljavca* (I.9), *Druge Perzijeve* i *Treće Juvenalove satire*), kratki kompendij priređen prema Birtu i Weiseu *Rimska književnost i latinski jezik* 1898., te enciklopedijsku uputu u pojedine joj struke *Klasična filologija* 1899. Iste godine objavljen Šrepelov *Preporod u Italiji u XV. i XVI. stoljeću* osvrće se i na latinsko književno stvaralaštvo u Italiji tog razdoblja, no o pojavi renesanse u Hrvata i našem latinizmu tog razdoblja, kao i općenito o renesansi izvan Italije, nije dospio napisati namjeravanu knjigu. Zemaljska vlada u svojoj je znanstvenoj knjižnici izdala Šrepelov prijevod Baronovih *Institucija rimskog prava* 1893., a iste godine i Šrepelove prema Bojesenu priređene *Rimske starine* (2. izd. 1900). U *Pedagogijskoj enciklopediji* 1895. objavljeni su Šrepelovi članci s.v. *Aristotel* i *Ciceron*. *Nastavni Vjesnik* 1894. objavljuje mu prijevod i analizu Ciceronova

Somnium Scipionis, a 1895. donosi sedam njegovih recenzija aktualnih knjiga iz latinske filologije njemačkih autora. U Akademijinom *Radu* 102. objavio je Šrepel 1890. jezikoslovne rasprave *Analogija u sintaksi gramatičnih padeža latinskoga i hrvatskoga jezika* i *Latinski izvor i ocjena Kašičeve gramatike*, a u *Radu* 103. 1891. raspravu *O postanju latinskoga b-impfekta i b-futura*, a također i književnu studiju *O najstarijoj lirskoj i epskoj poeziji latinskoj s komparativnog gledišta*. Tematiku hrvatske književnosti spram rimskoj komparatistički obrađuje u *Radu* 99. iz 1890. uspoređujući Držičev *Skup* i Plautovu *Aululariju*. Najvećom pak zaslugom Milivoja Šrepela pokretanje je Akademijina zbornika *Grada za povijest književnosti hrvatske* čije je prve četiri knjige sam uredio, a omogućile su mu i objavljivanje manjih tekstova hrvatskog latinizma: Palmotićeve i Rastićeve latinske pjesme (I.1897), Šižgoričev *De situ Illyriae et civitate Sibenici* a.1487, Jakošičev spis *Scriptores Interamniae*, Marulićeve latinske pjesme (II.1899), Maruličev spis *De ultimo Christi iudicio* (III.1901), te prvo pjevanje *Davidide* (Davidijade) u svesku IV. 1904. Članak o Maruličevim latinskim pjesmama u Marciani - objavljuje u *Nastavnom Vjesniku* 7.1897., a u 9. 1901. tekst *O cinizmu Panonijevih epigrama*. U Akademijinom *Radu* izlaze Šrepelove najznačajnije analitičke studije o hrvatskom latinizmu: rasprava *O Patricijevoj poetici* (108,1892), *O latinskoj poeziji Junija Restija* (114,1893), prikaz *Ivan Bolica Kotoranin, latinski pjesnik* (118,1894), rasprava *Staj prema Lukreciju* (124,1895), monografija *Humanist Šižgorić* (138,1899) i rasprava *O Maruliću* (146,1901). Šrepelov striktno klasičnofilološki opus svakako je značajan, posebice poradi svoje edukativne i djelomice popularizatorske intencije, makar i nije u potpunosti originalan. Hrvatski pak latinizam domena je u kojoj je Šrepel u punoj mjeri ujedinio oba svoja znanstvena interesa i kroatistički i klasičnofilološki, ostvarivši značajna i izvorna istraživanja. Svojim je vrijednosnim sustavom nadišao puki pozitivistički pristup latinistima, obradivši pojedine autore analitički, stilistički, hermeneutički i komparatistički, najvećma cijeneći naš latinizam 18. stoljeća. Povijest tog perioda, kao i historijat hrvatskog latinizma u cjelini, nije dospio napisati, unatoč svojoj namjeri i prikupljenoj građi. Bez obzira na to, Šrepel i mnogostranim svojim djelom i ljudskim značajem trajno svijetli u hrvatskom kulturnom panteonu.

Godine 1887. privatnim docentom za grčku gramatiku postaje doktor filozofije, profesor Zagrebačke gimnazije AUGUST MUSIĆ (Krka u Sloveniji, 3.8.1856 - Zagreb, 26.7.1938), održavajući prvih devet semestara dvosatni kolegij grčkog jezika (oblici, sintaksa, dijalekti), paralelno još od 1879. sve do 1893. radeći na gimnaziji. Sam je pak gimnaziju najprije pohađao u Novom Mestu, a zadnje dvije godine u Zagrebu gdje završava i studij klasične filologije, studirajući pritom slavensku i komparativnu filologiju. Primarnim Musićevim znanstvenim područjem postat će sintaksa, prvenstveno glagolska, modalna sintaksa i poredbeno istraživanje grčke i slavenske, posebno hrvatske

sintakse. Godine 1893. postaje izvanrednim, a 1894. kraljevskim javnim redovitim profesorom staroklasične filologije grčke, preuzevši katedru grecistike od Petračića, koji je te godine na vlastiti zahtjev umirovljen. August Musić posvetio je grčkom jeziku svoj život na izuzetno plodotvoran način, tako da ga se može smatrati jednim od vrhunskih naših klasičnih filologa uopće. Na fakultetu je grecistiku vodio puna tri desetljeća do 1924. kada je kao šezdesetosamgodišnjak umirovljen. Honorarno je i dalje predavao grčku gramatiku i vodio grčki, a u zadnjoj svojoj 1932/3 akademskoj godini i latinski proseminar, zaokruživši 88 semestara fakultetske nastave. Dekanom je bio 1897/8, no rektorom, kad mu je ponuđeno, nije želio biti. Još od 1892. članom je dopisnikom Grčkog filološkog društva Korais u Ateni i hrvatske Jugoslavenske akademije, a njenim pravim članom postaje 1896. U novoj državnoj tvorevini Znanstveno društvo u Ljubljani izabire ga 1925. za pravog člana, a 1926. Srpska akademija za dopisnog. Musić je zdušno bio predan svojoj nastavničkoj djelatnosti, smatrajući je svojom vokacijom, pa je pomno cizelirao predavanja, izlažući vlastite poglede u kolegijima posvećenim sintaksi i stečena boravkom u Grčkoj 1892. osobna iskustva u dragim mu i čestim kolegijima *Topografija stare Atene*, *Opis atenske akropole*, što se pored *Državnih starina* i *Kazališnih*, uz *Opis Olimpije* 37 puta javljaju u njegovoj nastavnoj shemi. Grčki jezik ravnomojerno je u njoj raspoređen u 54 kolegija *Grčkih dijalekata*, *Glasova*, *Oblika* i *Sintakse*, a u 36 književnih kolegija najzastupljeniji su bili oni posvećeni tragediji i epici, pa historiografiji, Platonu i Aristotelu. Od 70 seminara 20 ih je posvećeno Homeru, 13 Demostenu, 7 dijalektalnim natpisima, po 6 Aristotelovu *Ustavu atenskom* i Platonovu *Protagori*, 5 Sofoklovoj *Antigoni*, ali su se obrađivali i *Ajant*, *Edip* i *Elektra*. Jednom je zastupljen Herodot, a isto tako lirika, Platonov *Simpozij* i *Gorgija*. Stalnim su oblikom seminarskog rada također i pismene vježbe i radovi. Što se pak znanstvenog opusa tiče, Musićev interes za grčku i poredbenu sintaksu očituje se već u raspravi objavljenoj u *Izvoješću gimnazije zagrebačke* 1879/80: *Perfektivni i imperfektivni glagoli u grčkom i hrvatskom jeziku* ili u svesku 1883/4 objavljene radnje, 1885. priznate za doktorat, *Imperfekt i aorist s partikulama κέν i έν kod Homera i hrvatski kondicional*, pa habilitacije iz 1887., nastale nakon Musićeva boravka u Leipzigu i Berlinu, *Modalna sintaksa Homerova u glavnim crtama isporučena s hrvatskim jezikom*. Ostale svoje mnogobrojne radove s područja sintakse, a ima ih 44, objavljivao je većinom u Akademijinom *Radu*, ali i u desetak drugih tuzemnih i inozemnih znanstvenih publikacija. U Zagrebu mu 1927. izlaze na njemačkom *Beiträge zur griechischen Satzlehre*. Rasprave *Unutrašnja apodoza*, *Rad* 233, 1927, *Consecutio modorum u grčkom jeziku*, *Rad* 235, 1928, *Preterit futura u indoevropskim jezicima*, *Rad* 243, 1932, samo su neki od radova što iznose njegov originalni nauk o modalnom sistemu. Sukus tog sustava futursko je značenje prezenta iz kojeg Musić izvodi značenje konjunktiva, optativa i grčkih

preterita u njihovom modalnom značenju, primjenjujući taj nauk na indoevropske jezike općenito – tezom da i njihov modalni sustav pokreće futursko značenje prezenta. Musićeve rasprave obrađuju i razne druge sintaktičke teme ne samo iz grčkog, već i iz latinskog, ali i ostalih indoevropskih jezika, uključujući hrvatski, čije je narodno blago uspoređivao s Homerom, slijedeći u odnosu spram jezika zasade hrvatskih vukovaca. Zemaljska vlada izdavačem je Musićevih udžbenika *Slovnica grčkog jezika*, 1887., *Grčka početnica* i *Grčka vježbenica*, 1891., što se opetovano godinama izdaju. Matica hrvatska izdaje Musićevu *Povijest grčke književnosti* (I.1893, II.1900), a u njenoj ediciji *Prijevod grčkih i rimskih klasika*, osnovanoj 1882., na čijim je izdanjima i sam surađivao, izlazi mu prijevod Herodota (I.1887. II. 1888). Taj sjajni prijevod, popraćen adekvatnim predgovorom i bilješkama, kasnije se pojavljuje u skraćenim izdanjima. Musićev prijevod Lukijanovih spisa *O potvori* i *Razgovori o Hadu* našao se u Sencovim *Primjerima iz grčke književnosti* 1894. *Odabrani dijelovi iz Aristotela* izlaze 1911., a sine anno *Izbor iz Homerove Iliade* i *Izvadak iz Homerove Odiseje*, oba u dva sveska. Majnarić priređuje 1941. drugo izdanje Musićevih *Izabranih govora Demostenovih*, a *Nacr grčkih i rimskih starina* (po Wagneru i Kobilinskom) izašao je 1910. Impozantan broj od 175 klasičnih filologa imali su tu sreću da im Musić bude profesorom, jer je taj znanstvenik svjetskog ranga kao predavač znao ganuti svoje slušače entuzijazmom i predanošću, a ne samo akribijom, vadeći ponekad iz svojih džepova kamenčiće s Akropole.

Godine 1898/9 privatnim docentom za povijest rimskog pjesništva od najstarijih vremena do smrti cara Augusta postaje dr. Julije Golik, a u ljetnom semestru 1899/1900 privatnim docentom za povijest grčkog pjesništva do aleksandrijskoga vijeka postaje dr. **ĐURO KÖRBLER** (Vrhovec kraj Jastrebarskog, 16.8.1873 - Zagreb, 4.11.1927). Pučku školu pohada u zavičaju, a gimnaziju i klasičnu filologiju završava u Zagrebu kao briljantni student. Doktorirao je još 1895., no promoviran je 21.1.1897. kad mu je objavljena disertacija *O Euripidovu Heraklu* i Sofoklovim *Trahinjankama* (*Nastavni vjesnik*, V.1896). Od 1895. službuje najprije u zagrebačkoj realci, pa u dva navrata u Donjogradskoj klasičnoj, nakon kratke profesure u požeškoj gimnaziji. 1897. boravi jedno vrijeme u Berlinu, slušajući Wilamowitza, Kirchhoffa, Vahlenu i Dielsa, a obišao je i muzeje Praga, Beča i Budimpešte. Habilitirao je temom *O postanju Hesiodove pjesme Djela i dani* (*Nastavni vjesnik* 8.1899). Dodatak toj habilitaciji o Grbićevu izdanju istog djela objavljen je u Akademijinu *Radu* 145.1901., naslovljen *Humanista Matija Grbić (Matthias Garbitius Illyricus)*. Tom studijom o istarskom, dotad slabo znanom latinistu, inaugurirao je Körbler svoje bavljenje hrvatskim latinizmom kojemu će posvetiti najveći dio svog znanstvenog djelovanja. Kao docent drži kolegije o grčkoj komediji, Pindaru, korskoj lirici, Aristofanovim *Žabama*, epici nakon Homera i grčkoj metrici. Godine 1902. predložio je Proforski zbor Mudroslovnog fakulteta Kraljevskoj zemaljskoj

vlati da se osnuje Proseminar za staroklasičnu filologiju. Veoma opsežno obrazloženje tog zahtjeva potpisali su Musić i Šrepel, navodeći da se, mada klasični jezici zauzimaju najvažnije mjesto u gimnazijskom programu, zahtjevnost u nastavi uvelike smanjila, pa više ne pruža dovoljnu osnovu za sveučilišni studij te struke, ne garantirajući edukaciju valjanih stručnjaka, naročito u okolnostima kad taj studij upisuju upravo slabi đaci. Kako je studij odnedavno upotpunjen radom u pedagoškom seminaru i predispositima iz arheologije i staroklasične povijesti, njegova stručna strana time trpi, pa je to veća potreba da se prva godina studija posveti isključivo struci, što je upravo proseminaru glavna svrha. Nadalje se navodi kako su oba profesora klasične filologije, a odobrene su joj od početka samo dvije katedre, silno opterećena opsegom nastavnog plana cijelog studija, pa se ne mogu još dodatno baviti studentima prve godine i onima kojima je klasična filologija sporedni predmet. Jedan od prijedloga bio je da uz posebnu naknadu preuzmu proseminar Golik i Körbler, privatni docenti za latinski i grčki jezik. Najposlije je 3.5.1903. carskim rješenjem odobreno ustrojenje filološkog proseminara uz osnutak treće katedre za staroklasičnu filologiju i imenovanje Körblera izvanrednim javnim profesorom staroklasične filologije. Tako je on postao upraviteljem proseminara u oba njegova dijela i latinskom i grčkom, vodeći ga prema tad ustanovljenom Statutu i kasnije, kad je 28.12.1907. postao redovitim profesorom - sve do svoje smrti 1927. Proseminar je dakako propedeutički trebao studente osposobiti za daljnji studij i uspješan rad u seminaru. Maksimalna se pažnja pridavala pismenim radnjama i okretnosti u sintaksi, frazeologiji i stilistici oba klasična jezika, prilikom prevodenja s hrvatskog na jedan od njih, ili s latinskog na grčki i obrnuto, a radili su se i slobodni sastavci na latinskom i pisanje i prevodenje grčkog diktata. Osim toga obrađivali su se, prevodili i analizirali tekstovi, od latinskih Ciceron (13 puta), Ovidije, Vergilije, Cezar i Salustije (svaki 6 puta), te Horacije i Livije. U grčkom se proseminaru *Ilijada* obrađivala 12 puta, *Odiseja* 9, Ksenofont 10, pa Herodot, Arijan, Sofoklo i Platon. Svoje opredjeljenje za integralnu klasičnu filologiju pokazuje Körbler tematikom predavanja mimo proseminara, u kojima se javljaju kolegiji Grčka i rimska: *komedija* (7), *metrika* (6), *bukolska poezija* (6), *didaktična* (3), ali i kolegiji posvećeni Ovidiju (13), helenističkoj književnosti (5), Sofoklovim korskim pjesmama (4), Plautu i Terenciju, no i posebice latinskoj stilistici i frazeologiji (5). Ovakav se holistički pristup grčkoj i rimskoj književnosti, ili u najmanju ruku komparatistički, nakon Körblera više nikad nije primjenjivao pri studiju klasične filologije. Puni entuzijazma Körbler i Golik povelili su 1910. petnaestak studenata na ekskurziju u Italiju, a namjeravano putovanje 1914. na Siciliju – omeo je rat. U dva navrata bijaše Körbler dekanom – 1908/9 i 1918/19, a 1914/15 rektorom. Dopisnim članom Akademije imenovan je 1908., a pravim 1915. Susretima njemačkih filologa nazočan je bio 1907. u Baselu, a u

istoj prilici 1909. u Grazu održao je i značajno predavanje *Drei Jahrhunderte lateinischer Dichtung in Ragusa*. Godine 1906. pridružio se zajedničkom putovanju filologa od Beča, Budimpešte, Bukurešta do Male Azije i Grčke, upoznavši tako sve tamošnje zbirke i lokalitete vezane uz antičku kulturu. Körbler bijaše pored svoje nastavničke predanosti u potpunosti zaokupljen znanstvenim radom. U *Nastavnom vjesniku* objavio je 37 tekstova, većinom posvećenih prikazima recentne stručne literature, neki su pedagoške naravi, a nekolicinom iznosi vlastite spoznaje o klasičnofilološkim temama i hrvatskom latinizmu. Prikaze objavljuje i u *Savremeniku*. Uvodom je popratio Maretićeve prijevode Homera i Ovidija, detaljno se posvetivši homerskom pitanju. Akademijin *Rad* objavio je 11 Körblerovih studija o hrvatskim latinistima. Pored već spomenutog Grbića, posvećene su Kuniću i Zamanji, Jakovu Buniću, Ignjatu Đorđiću, Vićentiju Petroviću, Nikoli Brautiću, Faustinu Galjufu, Petru Bianchiju i Didaku Dubravici, Sorgu, Puciću, Iliji Crijeviću, Benešiću i Didaku Piru. U *Gradi za povijest hrvatske književnosti* objavljuje latinske pjesme Ignjata Đorđića, Palmotića, Pucića, Luke de Bona, a 37. svezak edicije *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* donosi 1915. zbirku Gradićevih pisama iz Rima što ih je Bogišić počeo skupljati, a Körbler nastavio. Bavio se i posve kroatističkim temama i izdanjima. Mada je prerano napustio ovaj svijet, u svojoj 54. godini, Körbler je izuzetno zadužio hrvatsku znanost, naročito proučavanjem našeg latinizma, a o međunarodnom njegovom renomeu svjedoče i izrazi sućuti što su ih povodom njegove smrti uputili rektori iz Beča, Rima, Praga, Genove, Basela, Budimpešte, Graza i Beograda.

JULIJE GOLIK (Fužine, 7.4.1866 - Zagreb, 1.12.1924) završava gimnaziju na Rijeci, a klasičnu filologiju u Zagrebu gdje je 1894. i doktorirao temom O Vergilijevoj *Enejidi* (*Nastavni vjesnik* II.1894). Od 1890. službuje u zagrebačkoj gimnaziji i ženskom liceju, a habilitiravši se postaje 1898. privatnim docentom. Nakon Šrepelove smrti imenovan je 1905. suplentom, 1907. izvanrednim, a 1909. redovitim profesorom na katedri za latinsku filologiju. Dekanom je bio 1913/14, a rektorom 1917/18. U Golikovim se kolegijima 10 puta javljaju *Oblici*, 12 puta *Sintaksa*, a od književnih kolegija 6 puta Horacije, *De arte poetica*, a po 5 puta javljaju se *Historija rimskog govornništva*, *Državne starine*, *Topografija starog Rima* i *Plinijevi listovi*. Najfrekventnija je *Povijest rimskog pjesništva* (8), ali i ostali su kolegiji većinom posvećeni pjesničkoj tematici: *Rimska satira*, *Epsko pjesništvo*, *Epigram*, *Elegija*, *Pjesnici Augustova doba*, *Lukrecije Kar*, *Katul*. Zastupljeni su *Rimska historiografija*(4), *Privatne starine*(4) i *Tacit*(1). U seminaru najčešći je Horacije(10), pa Ciceron(9), Vergilije(4), te Ovidije, Tibul i Tacit po 3 puta. Što se znanstvenog rada tiče, Golik se pretežito posvetio pedagogiji, napose didaktici i metodici. U toj su domeni za klasičnu filologiju relevantni njegovi kritički prikazi knjiga o latinskoj metodici, te vlastita razmatranja o obuci klasičnih jezika što ih objavljuje u *Nastavnom vjesniku*, a

isto tako i članak *Uzgojne prilike u starom Rimu*, te rasprava o Kvintilijanu kao pedagogu. Godine 1900. izlazi Golikov prijevod s latinskog *Velike didaktike* Komenskog. Zajedno s Milanom Žepićem izdao je još 1895. *Latinsku vježbenicu za prvi gimnazijski razred*, a u školske je svrhe priredio i izbore rimskih pisaca: Cicerona, Plinija (pisma), Nepota, Horacija i Cezara (*De bello Gallico*). Priredio je 4. izdanje Pavčeve gramatike, ali i izdao svoju izvrsnu *Latinsku gramatiku za srednje škole*, 1910. U *Nastavnom vjesniku* objavio je, pored ranije spomenutih, raspravu *Stari i mladi u rimskoj književnosti* (broj XIII), *Nekoliko napomena o Horacijevoj metrici* (XVII), *Ovidije: Trist. III, 3* (XXI), *Postanje i tvorba latinskog imperfekta* (XXX). U drugim je publikacijama objavio *Plinije o kršćanima*, 1909., *O jeziku pravnika Julija Paula*, 1906., a u sarajevskom *Školskom vjesniku* 1901. daje obol kroatistici člankom *Quando Josephus Bethondius Ovidii epistulas heroidum croatice verterit* – o Betondićevu prijevodu Ovidijevih Heroida. Gorljivo je cijeli svoj relativno kratki život (umro je s 58 godina) posvetio prvenstveno svojoj nastavničkoj i pedagoškoj djelatnosti, još kao gimnazijski profesor primjenjujući direktnu metodu podučavanja latinskog, na kojoj se i temeljila njegova vježbenica. U pedesetak tekstova pedagoške tematike pokazuje se pobornikom naprednih i suvremenih ideja. Mnogo je svog vremena posvetio društvenom radu kao prvi predsjednik Hrvatskog profesorskog društva, često obavljajući i takve poslove koje je mogao i netko drugi, a ostavio je vrijedan trag u srcima i obrazovanju mnogih generacija svojih đaka i studenata.

IVAN KASUMOVIĆ (Mezinovac kod Perušića, 1.1.1872-Zagreb, 12.11.1945) bio je 1905-1919. pri latinskoj katedri privatni docent povijesti latinske poezije za careva. Cijelo razdoblje I. svjetskog rata proveo je na ratištu, zahvalivši se potom na docenturi i prihativši mjesto srednjoškolskog nadzornika. Kad mu je nakon Golikove iznenadne smrti ponuđeno 1925. mjesto ordinariususa, nije ga prihvatio, s obrazloženjem da je u posljednjem desetljeću izgubio znanstveni kontinuitet – onako nemilosrdno poslan u rat. Ostao je u prosvjetnoj upravi sve do umirovljenja 1937. Gimnaziju je pohađao u Gospiću, a diplomiravši klasičnu filologiju u Zagrebu, stručno se usavršavao u Rimu, Leipzigu i Berlinu. Doktorirao je 1900. Nastavnu djelatnost započinje 1898. na realnoj gimnaziji. Dopisnim članom Akademije imenovan je 1910., a pravim 1915. U doba svoje docenture držao je dvosatni kolegij rimske književnosti s temama: *Epska poezija za careva*, *Senekina pjesnička djela*, *Juvenal*, *Marcijal*, *Perzije*, *Petronije*. Odmah nakon rata uveden je 1919. na razini fakuleta šestosatni *Latinski tečaj*, na kojem se obrađuje latinska gramatika i čitaju lakši tekstovi rimskih pisaca, a prvim mu je upraviteljem i nastavnikom bio upravo Kasumović. Iduće godine i nadalje preuzima ga Körbler, a nakon njega Kantoci. Znanstvenim svojim radom Kasumović je ponajvećma usmjeren ka hrvatskom latinizmu, posebice dubrovačkom, baveći se i latinskim prijevodima naših narodnih pjesama, a naročito komparacijom naših narodnih poslovice s antičkim. Prou-

čavao je i Ezopove basne kod Reljkovića, pa u dubrovačkim prijevodima, u narodnom pripovijedanju i konačno u Horacija. Tragao je za grčko-rimskim utjecajem na dubrovačku liriku. U *Nastavnom vjesniku* objavljuje značajne radove o Lukanu i Petroniju (1906), o Ovidijevoj pjesmi *Ibis* (1907), o Senekinih epigramima (1907), te o Klaudijanovoj satiri *In Eutropium* prema Juvenalovim satirama (1912). Rasprave s tematikom hrvatske književnosti i latinizma, kao i narodnog stvaralaštva - objavljuje mu pretežno Akademija, a ponajčešće su tiskane u *Radu*.

Budući da je Kasumović napustio fakultet, Golik umro 1924., a Körbler 1927., pozvan je za honorarnog profesora latinske filologije dr. **SLAVOLJUB KANTOCI** (Pregrada, 25.9.1869 - Zagreb, 12.9.1953), imenovan 1929. izvanrednim profesorom, predstojnikom latinskog odjela *Staroklasičnog seminara* i ravnateljem *Latinskog tečaja*, što je ostao sve do svog umirovljenja 1940. Pored latinskog proseminara, a grčki u to vrijeme honorarno vodi tad već umirovljeni Musić, Kantoci je održao po 7 jezičnih kolegija iz oblika i sintakse, a u književnosti epici se posvetio 4 puta, epigramu i elegiji 6 puta, historiografija se javlja 4 puta, a govorništvu i Horacijeva metrika 3 puta. Nakon završene gimnazije i studija u Zagrebu, doktoriravši 1899. disertacijom *O Eshilovoj Prometeji*, Kantoci je službovao po gimnazijama u Zagrebu, Sarajevu, Banja Luci, Sisku, pa opet u Zagrebu, ponekad i kao ravnatelj. Bilo mu je 58 godina u času preuzimanja fakultetske profesure, no kao vrstan latinist i predan nastavnik, makar narušena zdravlja, zdušno je prionuo svom novom poslu, pokazavši se izvrsnim profesorom, iako mu je znanstveni opus oskudan. Pored recenzija značajniji su mu objavljeni radovi već spomenuta disertacija, pa studija *O Antigoni*, *O životu, djelima i značaju Plinija Mladeg*, 1909, te *O epigramskom pjesništvu kod Rimljana*, 1933. Taj izuzetno verzirani znalac svoje struke nikada zbog slaba zdravlja nije postao redovitim profesorom, no stekao je međutim neprijeporno poštovanje i zahvalnost svojih studenata.

Redovitim profesorom latinskog jezika i književnosti imenovan je 20.8.1941. dr. **ANTUN MAYER** (Knin, 24.8.1883 - Zagreb, 4.2.1957). Gimnaziju završava u Splitu, a studij klasične filologije i germanistike 1906. u Beču. Najprije je profesor III. muške realne gimnazije u Zagrebu, a potom mu domicilnom katedrom postaje poredbena indoeuropeistika, na kojoj je 1938. izabran za izvanrednog profesora. Honorarno pak od ljetnog semestra 1936/7 predaje na klasičnoj filologiji kao trosatni kolegij latinsku historijsku gramatiku (uvod, vokalizam, konsonantizam, deklinacija, konjugacija, sintaksa). Nakon Kantocijeva umirovljenja preuzeo je pored predstojničke dužnosti na indoeuropeistici i mjesto predstojnika Odjela za latinski jezik i književnost. Dekanom je bio uzastopce 1943/4 i 1944/5, pa je nakon sloma NDH u novouspostavljenoj državi 1945. smijenjen i s dekanskog položaja i suspendiran kao profesor,

te je nakon boravka u logoru, 1947. umirovljen. Objavio je niz radova iz oblasti germanistike, kroatistike i slavistike, baveći se posebno kronologijom glasovnih promjena. Radovima iz poredbene lingvistike, a naročito svojim bavljenjem Ilirima, ostacima njihova jezika i kulture – stekao je svjetsku slavu. U Beču je tiskano njegovo glavno djelo *Die Sprache der alten Illyrier*, I.1957, II.1959. koje je sinteza svih njegovih znanstvenih rezultata s tog područja. Već prvi Mayerov značajniji znanstveni rad – rasprava o pjesničkim citatima kod Likurga i drugih antičkih govornika, pisana latinski (*De locis e poetis apud Lycurgum allatis*, Kotor 1912) naišla je na odjek u inozemstvu. Pisao je mnogo o kulturi Ilira, njihovim naseobinama, pa rimskim cestama, nadasve se baveći latinskim etimologijama. Značajna je, na primjer, njegova rasprava o nastanku latinskog perfektnog sistema. Predavanja iz latinske historijske gramatike koja je držao gotovo deset godina, dugo su još nakon rata kao litografirana skripta kružila među studentima, a kolegiji iz književnosti što ih je u ratnom razdoblju predavao, obuhvaćali su pregled rimske književnosti, posebice Augustovo i Srebreno njeno doba, dok su se u seminaru obrađivali Horacije, Vergilije, Tacit, Livije i Katul. Godine 1942. pozvan od Zavoda za latinske nauke, održao je Mayer u Rimu predavanje *Tit Livije kao autor ilirske povijesti*, održavši iste godine i jedno sveučilišno predavanje u Bukureštu, a 1944. u Grazu i Beču.

Na grčkoj katedri Musića je naslijedio **NIKOLA MAJNARIĆ** (Ravna Gora u Gorskom Kotaru, 30.12.1885 - Zagreb, 4.6.1966), ostavši ondje puna tri desetljeća, 1925. imenovan izvanrednim, a 1930. redovitim profesorom. Dugogodišnji predstojnik Odjela za grčki jezik i književnost nakon gimnazije završene u Senju i studija klasične filologije u Zagrebu i Beču, usavršavao se je i kasnije na sveučilištima u Berlinu (profesori mu bijahu Wilamowitz, Jäger, Norden), Leipzigu (Bethe, Heinze), Halleu (Kern Diehl), Beču (Arnim, Kretschmer, Gomperz), Grazu i Pragu. Najdraži mu je profesor ipak bio Musić s kojim je još nakon svog preuzimanja katedre devet godina zajedno radio, kad je Musić nakon umirovljenja predavao u honorarnom statusu. Majnarić je 1914. doktorirao disertacijom *Paratetičke relativne rečenice kao finalne u Homera*. Službovao je kao gimnazijski profesor u Zagrebu od 1908-1925, postavši 1922. i privatnim docentom za grčku gramatiku i povijest epike, habilitiravši radnjom *Poraba vremena i načina u Homerovim poredbama*. Majnarić je umirovljen 1.1.1956., no honorarno predaje do 1958. Dekanom je jednoglasno izabran 1946. Dopisnim članom JAZU postaje 1949., a pravim 1952. U svojoj nastavnoj djelatnosti održao je pedesetak kolegija grčke historijske gramatike, a od književnih – tragediji ih je posvetio 19, epici 17, filozofiji 10, historiografiji 9, državnim starinama 7, metrici 5, lirici 3 i uvodu u klasičnu filologiju 2. U seminaru se 15 puta obrađuje Homer, papirusi 8, a Aristotelov *Ustav atenski* 7 puta; Sofoklo, Demosten i Platon – svaki 6 puta, metričke su vježbe

zastupljene 4 puta, a jednom se javljaju Tukidid, Eshil, Menandar i Demokrit. Poslije 1945. drži proseminar zajedno s asistentom Sironićem, obrađujući deskriptivnu gramatiku, Ezopa i Ksenofonta. Znanstvena se Majnarićeva djelatnost do 1939. odvija u dva pravca. Poput Musića posvećuje se grčkoj modalnoj sintaksi. Toj domeni pripadaju tri rada o Homerovim poredbama, od kojih je najznačajniji već spomenuti habilitacijski, objavljen 1923. (*Rad JAZU 227*), te objavljen u vlastitoj nakladi 1928. *Prilog nauci o finalnim rečenicama u grčkom jeziku*. S druge se strane Majnarić posvetio interpretaciji i prevodenju grčkih djela pronađenih u novije vrijeme na egipatskim papirusima. U vlastitoj nakladi objavljuje 1932. Sofoklove *Sljednike*, a taj prijevod fragmenata jedine sačuvane Sofoklove satirske igre i njegova analiza, naišli su i u inozemstvu na zapažen odjek. Još zapaženijim bili su Menandrovi *Parničari* (*Rad 246*, 1938). Od 1940. bavi se Majnarić i drugim temama. Te godine daje svoj obol hrvatskom latinizmu, objavivši raspravu *Prilog za poznavanje Kunićeva prijevođa "Ilijade"*. Još 1933. objavio je rad *Gaj Julije Cezar i naši krajevi*, a 1935., povodom 2000. obljetnice pjesnikova rođenja, napis *Kvint Horacije Flak*. Matica hrvatska izdaje 1950. Majnarićevu knjigu *Leukip i Demokrit, Svjedočanstva i fragmenti*. 1951. izlazi mu rasprava *Demokrit kao filolog (Zbornik radova Filozofskog fakulteta)*, a u *Radu 293*, 1953. izlaze prilozi kritici teksta *Heraclitea*. Knjigu Heraklit, *Svjedočanstva i fragmenti* objavljuje 1951. također Matica. Interpretacija *Ad Homeri Odysseam IX 343 f.* našla se u časopisu *Filologija I*. 1957., a problematiku grčkih dijalekata dotiče *Edalijska ploča (Živa antika, 1961)*. Majnarić je napisao i niz radova o grčkoj metrici, a sintetizirao ih je u prvom u nas priručniku te vrste, što ga je naslovljenog *Grčka metrika JAZU* objavila 1948. Za vrijeme rata prevodio je Majnarić Teofrastove *Karakterne* (objavila Matica hrvatska 1947) i Aristotelov *Ustav atenski* (JAZU 1948). Prema Musiću 1941. priređuje *Izbor iz Herodotove povijesti i Izabrane Demostenove govore*, kao drugo izdanje, a isto tako 1942. Musićev *Nacr grčkih i rimskih starina*. Musićevu gramatiku priređuje u 8. skraćenom izdanju 1955. i 1961. Prema Žepić-Krkluševom objavljuje zajedno s Gorskim 1960. *Grčko-hrvatskosrpski rječnik* (Školska knjiga). O Majnarićevoj visokoj ocjeni Kolomana Raca kao prevodioca svjedoči i studija što ju je o njemu objavio u *Živoj antici* 1951., a isto tako i tri knjige Račevih prijevođa koje je priredio za tisak: Aristofana 1947., Plauta I. 1951. i II. 1959. U *Zborniku klasične gimnazije* 1957. objavio je Majnarić tekst *Klasična gimnazija zagrebačka i filolozi prevodioci antičkih pisaca*, a u *Živoj antici* 1966. izlazi njegov sintetički prikaz *Klassische Philologie in Kroatien seit dem Jahre 1853. bis heute*. Majnarić je njegovao brojne veze ne samo sa zapadnim klasičnim filolozima, već i s onima iz slavenskih zemalja, a učestvovao je i na međunarodnim kongresima 1931., 1933. i 1934. Od 1948. urednikom je Matičine edicije *Grčki i rimski klasici*, a kratkotrajno i Akademijine *Hrvatski latinisti*.

Majnarić upućuje 1938. dopis Savjetu Filozofskog fakulteta o potrebi uzimanja asistenta dnevnika koji bi stalno boravio sa slušačima Klasičnog seminara, budući da njihov broj neprestano raste, pa je 31.5.1939. u tom svojstvu nastupio prvi asistent na klasičnoj filologiji uopće, **STJEPAN HOSU** (Andrijaševci kod Vinkovaca, 30.7.1913 - Zagreb, 1.4.1985). Gimnaziju je polazio u Travniku i Zagrebu gdje završava i studij, no 1940. na zahtjev istog Majnarića koji ga je godinu dana ranije preporučio, dobiva otkaz. Ponovno biva imenovan asistentom vježbenikom, ovog puta za latinski jezik 1943., ali 1945. iz političkih razloga opet gubi službu. Kasnije se istaknuo kao prevoditelj Svetonija, Augustina i predsokratovaca.

Pri latinskoj katedri od 1936. honorarnim je nastavnikom koji vodi oba pro-seminara dr. **VELJKO GORTAN** (Preko kod Zadra, 4.5.1907 - Zagreb, 23.3.1985). Gimnaziju pohađa u Zadru i Splitu, 1930. završava klasičnu filologiju u Zagrebu, doktoriravši zatim 1936. temom *De Martialis poetae natura moribusque*. 1932/3 boravio je kao francuski stipendist u Besançonu kod znamenitog Gaffiota. Od 1931-1934. predaje u splitskoj Klasičnoj gimnaziji, a od 1934-1945 u zagrebačkoj Prvoj klasičnoj. 1943. postaje docentom, 1952. izvanrednim, a 1958. redovitim profesorom. Predstojnikom Katedre za latinski jezik i književnost ostaje do umirovljenja 1977., a bijaše i dugogodišnjim pročelnikom Odsjeka. Dekanom je bio 1960-1962., upravo u doba preseljenja fakulteta u novu zgradu na sadašnjoj lokaciji. Gortan je svojim djelovanjem usko vezan i uz JAZU, postavši njenim dopisnim članom 1959., redovitim 1965., a 1972-1978. njezinim podpredsjednikom. Obnašao je bezbroj funkcija vezanih uz sveučilište i akademiju, a bio je i članom sedam strukovnih društava. Referatima je sudjelovao na 12 kongresa, što domaćih što inozemnih. U nastavi je Gortan svojim staloženim načinom *clare et distincte* tumačio latinsku historijsku gramatiku, ciklički izmjenjujući vokalizam, konsonantizam, oblike i sintaksu, a sintetičkim prikazima rimske književnosti obuhvaćao epiku, liriku, govorništvo, historiografiju, satiru, dramu, komediju, državne starine i stilistiku. U posebnim je kolegijima tumačio Enijeve fragmente, Ciceronova pisma i Plinijeva, Seneku, Katula, Petronija, te najstarije rimske natpise i spomenike latinskog jezika, a u seminaru obrađivao Livija, Salustija, često Tacita, Cicerona, Plauta, Seneku, Vergilija, Katula, Ovidija, Tibula, a ipak najčešće od pjesnika Horacija. Latinski je proseminar vodio zajedno s tadašnjim asistentom Sironićem, a kasnije Vratovićem, sve dok ga oni ne preuzeše samostalno. U 45 godina znanstvenog objavljivanja od 1940. do 1985. ostvario je 183 bibliografske jedinice. Osim teksta *Filozof Gaj Blossije i Tiberije Grakho*, objavljenog 1951., te nekolicine predgovora izdanjima klasika, Gortan se nije bavio striktno klasičnofilološkim temama. Preveo je međutim s grčkog još 1940. *Zemljoradnički zakon*, a također i dosta Platonovih djela (*Sedmo pismo i Državnik*, 1942., *Zakoni*, 1957., *Fileb*, 1979). Također je mnogobrojnim svojim

izvrsnim prijevodima antičkih i kasnijih filozofa obogatio izdanja *Filozofske hrestomatije* i *Predsokratovaca*, a preveo je i čitav niz povijesnih isprava. Jednakom se vrsnoćom odlikuju Gortanovi prijevodi i s grčkog i s latinskog jezika. Objavio je velik broj osvrta, nekrologa, tekstova posvećenih našim klasičnim filozozima, no glavnina Gortanova znanstvenog opusa posvećena je hrvatskom latinizmu. Objelodanio je brojne studije o Česmičkom, Maruliću, Pribojeviću, Šižgoriću, Đurđeviću, Feriću, Krčeliću, Zlatariću, Appendiniju, Dominiću, Lučiću, Rastiću i Galjufu. U ediciji *Hrvatski latinisti* JAZU objavljuje 1951. Gortanov prijevod djela Vinka Pribojevića *O podrijetlu i zgodama Slavena*. Već iduće godine izlazi Gortanov prijevod opsežnog Krčelićevog djela *Annuae*, dok 1956. Gortan priređuje tekst za izdanje Ignjata Đurđevića *Latinske pjesni razlike*. Priredio je također tekstove za izdanja Jurja Šižgorića *Elegije i pjesme*, 1966., te *O smještaju Ilirije i gradu Šibeniku*, 1981., a ovaj potonji je i preveo. 1969-70. izlaze u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti* dva pozamašna dvojezična antologijska sveska *Hrvatski latinisti*, a zajedno su ih priredili Gortan i Vratović, poprativši to epohalno djelo značajnim predgovorom. Gortan je preveo i prikazao u njemu ukupno 18 pisaca. JAZU objelodanjuje izuzetno značajan rječnik srednjovjekovnog latiniteta *Lexicon latininitatis medii aevi Iugoslaviae*, I.1973, II. 1978., što su ga, u redakciji Marka Kostrenčića, zajedno sačinili Gortan i Herkov. Najznačajniji pak Gortanov rad na kritici teksta svakako je pomno dugogodišnje priređivanje teksta Marulićeve *Davidijade* (Zagreb, 1974. i Split 1984). Gortan, profesor po vokaciji, nije zanemario ni pomladak, izdajući zajedno s Gorskim i Paušom popularni udžbenik *Elementa Latina*, koji je od 1949. doživio tridesetak izdanja, a pridružuje mu se i dvo-sveščani udžbenik istih autora *Lingua Latina*, 1951,1952., te odlična *Latinska gramatika* koja od 1954. višekratno izlazi, a sastavio ju je isti autorski tim. Profesor Gortan svojom gospodstvenom osobnošću i izuzetnom stručnošću dostojno je predstavljao hrvatsku latinistiku i u međunarodnim razmjerima, a svojom ipak preranom smrću rastužio sve one koji su ga poznavali i voljeli.

Neposredno nakon II. svjetskog rata članom Seminara za klasičnu filologiju u svojstvu honorarnog nastavnika, koji je predavao studentima filozofije, povijesti, povijesti umjetnosti i romanistike latinski kao pomoćni predmet, bio je dr. **BRANKO MAGARAŠEVIĆ** (Srijemski Karlovci, 11.2.1892 -Zagreb, 25.6.1968). Studirao je klasičnu filologiju i slavistiku u Zagrebu i Leipzigu, doktorirao u Münsteru, službovao kao profesor u Osijeku i Zagrebu, te bio direktor gimnazije u Novom Sadu. Tematikom njegova znanstvenog rada pretežito je područje slavističko-kroatističko, a manje klasičnofilološko. Izdao je niz udžbenika *Liber Latinus* I-IV. (1932-1937) i članak o Ivanu Kasumoviću 1963. Latinski tečaj na nivou fakulteta od ranih pedesetih, također honorarno, još uvijek 6 sati tjedno, predaje legendarni profesor Klasične gimnazije **ZVONIMIR ZMAJLOVIĆ** (Zagreb, 31.12.1907 - Zagreb, 16.6.1998.), a njegov

ne manje legendarni kolega **DIONIZIJE SABADOŠ** (Šid, 2.3.1908 - Zagreb, 13.10.1993), preuzima nakon Magaraševića povjesničare, a predaje kasnije, isto u honorarnom statusu, i metodiku klasičnih jezika. Prvim je također honorarnim profesorom metodike (neposredno iza rata kad je i uvedena s 2 sata + 3 sata praktičnih vježbi) bio gimnazijski nastavnik **PAVAO PAUŠ** (Split, 12.7.1908 - Zagreb, 10.1.1983), a nakon Sabadoša 1982. preuzima je tadašnji direktor Klasične gimnazije (koja tad postoji kao Jezični obrazovni centar) **MARIJAN BRUČIĆ** (Zagreb, 25.1.1927). Poslije njega kratkotrajno metodiku predaje prof. **ALEKSANDAR SUNKO** (Zagreb, 25.9.1960), a današnjim je honorarnim profesorom tog predmeta **ZLATKO ŠEŠELJ**. Rođen je u Zagrebu 14.10.1952., gdje završava Klasičnu gimnaziju i studij klasične filologije. Afirmirao se kao profesor klasičnih jezika u klasičnoj Osnovnoj školi "Rudi Čajavec", pa u Klasičnoj gimnaziji gdje je jedno vrijeme bio i direktorom, a 1996. otvorio je prvu privatnu klasičnu gimnaziju u Zagrebu. Od nesagledive je važnosti njegova izdavačka djelatnost. Od 1973. urednikom je časopisa i biblioteke *Latina et Graeca*. Jedan je od autora serije latinskih udžbenika *Orbis Romanus*, autorom je mnogih članaka i korisnih stručnih radova (*Bibliografija antike*, 1991), a od njegovih prijevoda najznačajniji je s latinskog prevedena Krčelićeva *Povijest Stolne crkve zagrebačke*, 1994., te redaktura drugog izdanja znamenite knjige Ernst Robert Curtius, *Europska književnost i latinsko srednjovjekovlje*, 1998., u kojem je i preveo sve latinske tekstove.

Od 1948. datira naziv Grupa za klasičnu filologiju koja kao glavne predmete ima grčki jezik (deskriptivna i historijska gramatika) i grčku književnost, te prema istoj shemi latinski jezik i rimsku književnost. Pomoćni su predmeti grčka i rimska povijest, klasična arheologija (kasnije povijest antičke umjetnosti ili epigrafija) i hrvatski ili srpski jezik. Opći su predmeti uvod u sociologiju, svjetski jezik, opća pedagogija i metodika s praktičnim vježbama. Pedesetih je godina predstojnikom Klasičnog seminara i nakon umirovljenja Majnarić, nastavnikom je izvredni profesor Gortan, a fakultetskim suradnicima asistenti Sironić (premda je već doktorirao) i Vratović, honorarnim je nastavnikom umirovljeni Magarašević, a honorarnim bibliotekarom Radoslav Katičić. Predstojnikom je Latinskog tečaja Gortan, zamijenivši ranijeg Majnarića, no predaje ga Zmajlović. 1957/8 predstojnikom seminara postaje Gortan. Klasična grupa postoji kao jednopredmetni studij (oba jezika na razini A predmeta) ili kao drugi glavni predmet, što se može odnositi i na samo jedan klasični jezik, sa striktnim određenjem u kojim se uopće kombinacijama može studirati kao B predmet.

Danas već nestor hrvatske grecistike **MILIVOJ SIRONIĆ** rodio se 11.3.1915. u Trvižu u Istri, napustivši je ilegalnim prijelazom granice 1927. U Zagrebu završava Klasičnu gimnaziju, a potom 1939. studij klasične filologije, odmah

zatim prihvativši mjesto profesora na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji s pravom javnosti u Varaždinu, ostavši ondje do 1942. kad postaje na grecistici asistent vježbenik profesora Majnarića. U početku drži oba proseminara zajedno s profesorima, a kasnije samostalno, 1947. vodi i Latinski tečaj, a 1951. imenovan je starijim asistentom. 1954. doktorirao je disertacijom *Kritičko-egzegetički prilozi Aristotelovom "Ustavu atenskom"*. Godine 1958. habilitirao je radnjom *Esopovska basna u Dositejevom Zborniku basana*, održavši i habilitacijsko predavanje *Euripidove tragedije kao ogledalo društvenih i političkih prilika njegova vremena*. Godine 1959. postaje docentom, preuzevši svu nastavu na Katedri za grčki jezik i književnost, kojoj 1960. postaje predstojnikom. 1964. imenovan je izvanrednim, a 1970. redovitim profesorom, ostavši na čelu katedre do svog umirovljenja 1983. Na fakultetu je vršio mnogobrojne funkcije, a bio je i izuzetno predanim dekanom u dva uzastopna mandata 1974-1978. Članom je Pariškog lingvističkog društva, Hrvatskog filološkog društva, jednim je od osnivača Hrvatskog društva klasičnih filologa, te jednim od urednika *Žive antike*. Sudjelovao je referatima na nizu znanstvenih skupova, prvenstveno onih što ih je pod nazivom *Antiquitas ac tempora nostra* organizirao Savez društava za antičke studije SFRJ, aktivno se angažiravši u novostvorenoj hrvatskoj državi u kulturnim društvima u Istri, ostavši gorljivim pobornikom njezine hrvatske pripadnosti cijelog svog života. 1977. postaje članom suradnikom JAZU. Čitav je svoj vijek taj neumorni znanstvenik, predani i pun entuzijazma profesor, a iznad svega čestit i častan čovjek – posvetio grecistici. U nastavi je bio do krajnosti savjestan i temeljit, a kad je konačno u svojoj četrdesetčetvrtoj godini preuzeo cjelokupnu nastavu na katedri, odmah je unio novi duh. Nisu to bila više suhoparna predavanja isključivo filološkog pristupa literaturi, već pravi vrtlog nadahnutog poniranja u bogatstvo, značenje i ljepotu grčke književnosti, uz uvijek novo nastojanje njenog što dubljeg poimanja. Sironić je predavao dakako i jezik u njegovu povijesnom aspektu, no afinitetom prvenstveno naklonjen književnosti, bio je upravo briljantan u njenom prikazu, bilo kronološkom, bilo eidografskom, radilo se tu o Homeru, o lirici, komediji ili tragediji. Mnogo se u seminaru obrađivao Aristofan (*Oblaci*, *Ptice*), no neosporna i najveća Sironićeva ljubav bio je i ostao Euripid. Sigurno nijedan od njegovih prethodnika nije studentima na tako minuciozan način poput Sironića analizirao Euripidov kaleidoskop tragičnih likova i njihovu psihološku pozadinu. U znanstvenom svom radu Sironić je još 1961. obradio tridesetak grčkih pisaca za leksikon *Strani pisci*, objavivši ranijih godina prikaze nekih knjiga, opširan uvod u Maretić-Ivšićevo izdanje Homera 1961., te radove vezane uz Ezopa. Od 1965. do 1987. sustavno objavljuje svoje studije posvećene grčkoj tragediji, ali i liričarima, pa Aristofanu, Aristotelovu *Ustavu atenskom* i opet Ezopu. Najvećim ih dijelom objelodanjuje *Forum*, čak 17 studija, u *Živoj antici* tiskano je 6 rasprava, te po jedna u *Kolu*, *Književnoj*

smotri i slovenskom časopisu *Linguistica*. Većina se tih rasprava našla u veoma vrijednoj knjizi, generički razvrstana (*Homer i grčka epopeja, Lirsko pjesništvo, Grčka tragedija, Grčka komedija*), koju je izdala Matica hrvatska 1995., a naslovljena je *Rasprave iz helenske književnosti*. Od liričara su pojedinačno u Sironičevu analitičkom fokusu Tirtej, Mimnermo, Solon, Teognid, Arhiloh, Semonid, Hiponakt, Alkej, Sapfa i Anakreont. Osim Eshila, problematizira Sironić prvenstveno Euripida, temeljeći se na njegovim tragedijama *Alkestida, Medeja, Hipolit, Heraklo, Hekaba, Trojanke, Pribjegarke, Andromaha*, te satirskoj drami *Kiklop*. Razmatranja o komediji bave se pitanjima što ih iniciraju Aristofanove komedije *Aharnjani, Vitezovi i Oblaci*. Izvrstan je Sironičev opsežan tekst u 2. svesku *Povijesti sovjetske književnosti*, 1977., kojim prezentira *Povijest arhajskog i klasičnog razdoblja grčke književnosti*, pružajući sjajnu sintezu tog razdoblja. Sironičevo bavljenje Ezopom nije bilo samo književno-teorijske ili književno-povijesne naravi. On je preveo 1951. cjelokupni *Zbornik Ezopovih basana*. Taj se izvrсни prijevod kasnije pojavljuje u više izdanja. U Naprijedovim izdanjima Platona Sironić je istančanim sluhom i za grčki i za hrvatski jezik preveo dijaloge *Sofist*, 1975. i *Teetet*, 1979., a za istog izdavača u znamenitom izdanju Dielsovih *Predsokratovaca*, 1983. preveo je Heraklita, te 1987. Aristotelovo djelo *O duši*. U redaktorskoj Sironičevoj djelatnosti najznačajniji i najmukotrpniji podvig bijaše redaktura netom spomenutih *Predsokratovaca*, a obavio ju je za to u nas epohalno izdanje zajedno s Brankom Bošnjakom. Priredio je za tisak i novija izdanja Musić-Majnarićeve Gramatike grčkog jezika, a isto tako i grčko-hrvatskih rječnika Majnarić-Gorskog i Senca. Ne treba zemariti ni šest udžbenika što ih je Školska knjiga višekratno objavljivala, a Sironić ih izradio zajedno s profesorima Klasične gimnazije Sabadošem i Zmajlovićem. Temeljni od njih, *Grčka vježbenica*, prvi se put pojavljuje 1951., pa zatim još desetak puta, a nadograđuju je *Chrestomathia Graeca* u dva sveska, te također dvosveščana *Anthologia Graeca*, što se 1987. prerađena našla u jednom svesku kao izbor poezije svih triju rodova. Milivoj Sironić svakako je snažno obilježio cijelo jedno razdoblje hrvatske grecistike, brižno razgarajući plamen njene baklje u vremenu koje je pokazivalo priličnu ravnodušnost, ako ne i odbojnost, prema klasičnoj baštini.

Na grecistici je od 1960-1964. asistentom bio **MILJENKO MAJETIĆ**, rođen 17.1.1938. u Beogradu. Klasičnu gimnaziju i studij završio je u Zagrebu, a posebnim mu je područjem interesa bilo antičko kazalište, zastupljenost antičkog dramskog repertoara u hrvatskom glumištu, kao i utjecaj tog stvaralaštva na staru hrvatsku književnost. Držao je proseminarske vježbe iz grčke deskriptivne gramatike i tečaj grčkog jezika.

Od 1968. asistentom je na grecistici **ZDESLAV DUKAT**, rođen 17.6.1940. u Zagrebu, gdje polazi Klasičnu gimnaziju, te završava 1967. studij klasične filo-

logije, prethodno diplomiravši 1963. pravo. Doktorirao je 1974. disertacijom *Sofoklov tragični junak i Aristotelova "Poetika"*. Docentom je imenovan 1976., izvanrednim profesorom 1979., a redovitim 1984., preuzevši 1983. dužnost predstojnika grčke katedre. Godine 1989. napušta Filozofski fakultet. Kao asistent Dukat najprije drži za studente prvih dvaju godina proseminar iz grčke deskriptivne gramatike i proseminar iz čitanja grčkih tekstova (Demosten, Ksenofont, Platon). U razdoblju do 1983., dok je na grecistici još nazočan profesor Sironić, Dukat pored kolegija *Uvod u studij grčkog jezika* i grčkog tečaja, drži i kolegije iz književnosti (Sofoklo, Pindar, Homersko pitanje), a isto tako i seminare i kurzorno čitanje. Plodonosnim za studij grecistike bilo je svakako razdoblje u kojem istovremeno Sironić predaje Aristofana, a Dukat Menandra. Prvi put u okviru grecistike Dukat predaje kolegij kojim pruža *Pregled antičke književne teorije*, a tumači i spis *O uzvišenom*. Kolegijem *Kurzorno čitanje* obrađuje ponekad djela ranije neobrađivanih pisaca, poput *Posthomerica* Kvinta Smirnjana. Dukatovo bavljenje jezikom rezultiralo je prezentacijom grčke deskriptivne gramatike prema načelima moderne lingvistike, najprije u nekim teoretskim radovima, a zatim u knjizi *Gramatika grčkog jezika*, 1983. Glavnom domenom Dukatova znanstvenog interesa ipak je književnost, posebice homerologija u svim svojim aspektima, pa grčka tragedija, napose Sofoklo, ali i antička teorija književnog stvaralaštva. 1981. objavljuje knjigu ogleđa o grčkoj tragediji naslovljenu *Sofoklo*, a njeno ponovljeno i nadopunjeno izdanje je *Grčka tragedija*, 1996., dok je knjigu *Homersko pitanje* objavio 1987. U mnogobrojnim svojim radovima Dukat razmatra pitanje tragičkog, a u homerološkim pak raspravama bavi se epikom i usmenom formom pjesničkog izraza u širem komparatističkom kontekstu. Od Dukatovih prijevoda valja istaknuti Pseudokalistenov *Roman o Aleksandru*, 1980. i 1987., Aristotelovo djelo *O pjesničkom umijeću*, 1983., Plutarhove *Usporedne životopise* 1-3, objavljene 1987, a nakon napuštanja zagrebačkog fakulteta, prijevod Platonovih dijaloga *Simpozij* ili *O ljubavi* i *Lisis* ili *O prijateljstvu*, objavljenih 1996. u knjizi pod naslovom *Eros i filia*. Dukat je gostovao na University of Florida u Gainesvilleu, a nakon profesure na Filozofskom fakultetu u Zadru, sad je profesor na Hrvatskim studijima u Zagrebu.

1977. asistentom na grecistici postaje **DAMIR SALOPEK**. Rodio se u Zagrebu, 20.5.1947., gdje je završio Klasičnu gimnaziju, te studij klasične filologije, paralelno s prethodnim studijem filozofije. U svojstvu asistenta ostaje do 1984., postavši tada lektorom za grčki jezik, pa od 1989. višim lektorom, vršeći tu dužnost i danas. Drži uz kolegij grčke deskriptivne gramatike i jezične vježbe, te tečaj grčkog jezika. Silno predan svom nastavnom pozivu, neumoran u Hrvatskom društvu klasičnih filologa, u svojoj dosadašnjoj bibliografiji ima već 71 jedinicu. Članke pretežito objavljuje u časopisu *Latina et Graeca*, a

jedan se njihov dio kasnije našao u značajnom *Leksikonu antičkih autora*, 1996. Još 1977. objavio je Salopek u 2. svesku *Povijesti svjetske književnosti*, poglavlje *Helenističko razdoblje*. U suautorstvu s Marinom Bricko sačinio je *Hrvatsko-grčki frazeološki rječnik*, 1994. – naš leksikografski prvijenac te vrste. Autorom je knjige *Transkripcija i adaptacija grčkih imena*, 1986., a 1995. objavio je *Grčko-hrvatski pomorski rječnik*. Zajedno sa Zlatkom Šešeljem i Dubravkom Škiljanom napisao je Salopek novi, suvremeno koncipiran, udžbenik latinskog jezika *Orbis Romanus I.* (1982), te oblikovao i njegov drugi dio (1985) što sadržava tekstove, uz popratni svezak s metodološkim uputama. Pored mnoštva recenzija, osvrta i prikaza nije Salopek zanemario ni prevodilaštvo. S latinskog je preveo niz Marcijalovih epigrama (1973, 1976) i *Knjigu igara* (1986), Katulovu *Svadbu Peleja i Tetide* (1977), te Vergilijeve *Sitne pjesme* (1982). S grčkog je preveo velik broj filozofskih tekstova u Naprijedovom izdanju Diels, *Predsokratovci*, 1983. Preveo je Platonova *Klitofonta*, 1981., a još 1977. redigirao Kuzmićev prijevod Platonove *Države*.

Velika inovacija bila je na Odsjeku za klasičnu filologiju uvođenje novogrčkog. Od 1982. predaje ga u svojstvu višeg predavača dr. **VESNA CVJETKOVIĆ KURELEC**, rođena u Dubrovniku, 26.11.1954. Od malena je boravila i školovala se u Ateni, a studij teatrologije i slavistike završila je u Beču. Ondje je i doktorirala teatrologiju, ali i studirala novogrčki na Odsjeku za bizantologiju i neogrecistiku. 1986. postaje asistentom, a magistriravši 1989. iz lingvistike temom "Virginija" *Dimitrije Demetra kao jezičnopovijesni dokument*, unaprijeđena je u znanstvenog asistenta, a zatim 1997. u višeg. Doktorirala je 1997. disertacijom *Standardizacija novogrčkoga i gramatike nastale u doba prosvjetiteljstva*. U iščekivanju skore docenture, predaje još od 1993. kolegije iz novozavjetnog i postklasičnog grčkog. Mimoilazeći teatrološku tematiku, bibliografija joj sadrži niz znanstvenih i stručnih radova, te recenzija iz područja suvremene grčke književnosti i jezika. 1994. objavila je zanimljiv i prvi u nas *Hrvatsko-novogrčki frazeološki rječnik*, a priredila je i knjigu Konstantin Kavafis, *Izabrane pjesme*, 1998., prevevši ih zajedno s Tonkom Maroevićem u dvojezičnom izdanju zagrebačke edicije Durieux. Prevodila je i najznačajnije grčke književnike – Kazantzakisa, Seferisa i Ricosa. Održava intenzivne stručne i znanstvene kontakte s Grčkom, sudjelujući u istraživačkim projektima, članom je austrijskog i europskog neohelenističkog društva, a sudjelovala je i na mnogim znanstvenim skupovima. Na njezin je poticaj već mnogo studenata klasične filologije boravilo u Grčkoj, produbljujući svoje poznavanje novogrčkog jezika i suvremene grčke kulture.

Kao postdiplomand-pripravnik od 1984., a od 1986. kao asistent pri Katedri za grčki jezik i književnost djeluje dr. **MARINA BRICKO**. Rođena je 1.1.1960. u Zagrebu, gdje nakon Klasične gimnazije završava studij klasične filologije i

opće lingvistike. Magistriravši 1988. temom *Pripovjedni aspekt Euripidovih tragedija*, postaje 1989. znanstvenim asistentom. Doktorirala je 1995. disertacijom *Topika i ironija u helenističkom epigramu*, pa je 1996. imenovana najprije višim asistentom, a 1997. docentom. U početku svoje nastavne djelatnosti drži kolegij kurzornog čitanja, a malo kasnije predaje i *Uvod u studij grčkog jezika*. Preuzevši u potpunosti nastavu grčke književnosti predaje kolegije: *Lirika arhajske Grčke*, *Helenistička lirika*, upotpunjene seminarima *Melika*, *Elegija*, *Jambografija*, *Helenistički epigram*, ili pak *Grčka epika* sa seminarom *Homer i Heziod*. Jedan je od njezinih kolegija *Grčka književna teorija*, a prati ga seminar iz Aristotelove *Retorike*. Kolegij *Grčka tragedija*, *Eshil*, prati seminar *Eshilov Agamemnon*, a *Poezija aleksandrijskog doba* upotpunjena je seminarom *Kalimahove himne*. Ta samozatajna znanstvenica objavljivala je od 1980. do 1988. sustavno u časopisu *Latina et Graeca* članke koji su se našli objedinjeni u *Leksikonu antičkih pisaca*, 1995. Autorom je, zajedno s Damirom Salopekom, prvog u nas *Hrvatsko-grčkog frazeološkog rječnika*, 1994. Znanstveni joj radovi obuhvaćaju široku tematsku skalu koja otkriva posebice interes za naratologiju, ali i fenomen ironije unutar književno-teorijskog razmatranja grčkog i antičkog stvaralaštva. U nekim se radovima Marina Bricko bavi i hrvatskim latinizmom. U časopisu *Latina et Graeca* objavila je i čitav niz prijevoda Menandrovih komedija: *Mrzovoljnik*, 1981., *Samljanka*, 1983., *Posrednikova presuda*, 1984., *Štit*, 1987., *Djevojka ošišane kose*, 1987., pa Lukijanove *Razgovore hetera*, 1988., te u *Vijencu*, 1993. njegovu *Pohvalu muhe*. Marina Bricko prevodi jednako uspješno i s latinskog. Žanrovski afinitet ponukao ju je još u najranijim studentskim danima na prevođenje Marcijala, pa 1979. objavljuje prijevod dvadeset sedam njegovih epigrama, 1989. čitavu *Osmu knjigu*, a 1990. *Trinaestu knjigu epigrama (Xenia)*. U nastavu grčke književnosti unosi jedan novi senzibilitet, udružujući izvrsno poznavanje struke sa širinom svog književno-teorijskog vidokruga.

Upravljanje grčkom katedrom 1992. preuzima dr. **MATE KRIŽMAN** (Žminj, 5.10.1934), dotadašnji predstojnik indoeuropeističke katedre Odsjeka za opću lingvistiku. Završivši Klasičnu gimnaziju u Pazinu, te diplomiravši 1958. klasičnu filologiju u Zagrebu kao iznimno vrstan student, završio je iste godine i ljetni tečaj etruskologije u Perugi. Na sugestiju svojih profesora s Odsjeka za klasičnu filologiju kandidirao se za mjesto asistenta na grčkoj katedri, no kadrovska ga je komisija proglasila ideološko-politički nepodobnim. Od 1961-1971 Križman radi u tadašnjem Arhivu Hrvatske, postavši izuzetnim stručnjakom za arhivski latinski. U međuvremenu je 1964-1966. gostovao kao lektor hrvatskog jezika u Istočnom Berlinu na Humboldt univerzitetu. Kao arhivski stručnjak i voditelj Odjela za stariju građu, obreo se na istraživačkim proučavanjima u arhivima Beča, Graza, Bratislave i Budimpešte. Pored toga po-

svećuje se u okviru poslijediplomskog studija lingvistike posebice indoeuropeistici, pa 1971. postaje asistentom pri Katedri za indoeuropsku lingvistiku, a 1980. znanstvenim asistentom. Doktorirao je 1984. temom *Osobna imena na istarskim natpisima iz rimskog doba*. Docentom je imenovan 1985., izvanrednim profesorom 1992., a redovitim 1997. Križman je počeo predavati grčku historijsku gramatiku još i prije svog prijelaza na Odsjek za klasičnu filologiju, pridruživši tom kolegiju kasnije grčki jezikoslovni seminar. Ipak je zadržao ponešto i od svoje indoeuropeističke nastave. Izuzetno mu je stalo do studenata, pa ih pomno prateći njihov razvoj, upravo obasipa obiljem materijala što ga sam priređuje i prevodi iz najrecentnije, njima nedostupne literature. Križmanov pristup grčkoj historijskoj gramatici ne samo da je najsvremeniji i duboko znanstveno utemeljen, već ga odlikuje neobična širina promatranja, utemeljena u indoeuropeističkom kontekstu. Znanstveni pak rad Križmanov uvelike je također usmjeren indoeuropeistici i općoj lingvistici. Neka su od tih proučavanja relevantna i za klasičnu filologiju. To se svakako prvenstveno odnosi na njegove objavljene knjige: *Rimska imena u Istri*, 1991., kao i na *Antička svjedočanstva o Istri*, prvi put izišla iz tiska 1979., a zatim u znatno proširenom, gotovo potpuno novom izdanju, 1997. Značajna je i Križmanova rasprava o sporu što ga izaziva Fibula Praenestina, najstariji spomenik latinske pismenosti, a osporava mu se autentičnost, koju je objavio 1988. pod naslovom *Sto godina znanstvenoga spora oko zlatne kopče iz Prenesta*. Križman je pisao, a isto tako i izlagao na znanstvenim skupovima o antroponimiji sjevernog Jadrana u rimsko doba, no i drugi su njegovi radovi, makar tematski indoeuropeistički, ukorijenjeni zapravo u klasičnim jezicima. Području hrvatskog latinizma pripada Križmanovo kritičko izdanje i prijevod latinskih pisama Nikole Rattkaya iz Indije početkom 17.st., što ih prati opširna, izvrsna studija. Preveo je i priredio kritičko izdanje latinskog teksta Devilleova *Opisa Pule* iz 17.st. Sudjelovao je u priređivanju za tisak latinskih tekstova *Zaključaka Hrvatskog sabora*. U toj oblasti Križmanova znanstvenog djelovanja najznačajniji su ipak prijevodi *Dubrovačkog statuta*, 1990., pa zatim *Zadarskog statuta*, 1997., objelodanjeni u zajedništvu s Josipom Kolanovićem. Križman je prevođio također s latinskog Bartola Đurđevića, Voltića i Vitezovića. Sudjelovao je u *Osmojezičnom rječniku* Leksikografskog zavoda prijevodom 127 natuknica s hrvatskog na latinski. Izuzetno značajnim po klasičnu filologiju Križmanov je prijevod poslanice Sv. Jeronima *O najboljem načinu prevodenja*. Napisao je niz studioznih članaka za *Hrvatski biografski leksikon*, niz natuknica za *Hrvatski leksikon*, a isto tako i mnogobrojne stručne recenzije. Križman je znanstvenik i lingvist po vokaciji, pa je takav i kao klasični filolog. Predan svojoj struci, pretjerano skroman i samozatajan po naravi, ostavlja još mnogo tragova svog stručnog sudjelovanja u raznim izdanjima gdje je to ostalo anonimno.

Katedru za latinski jezik i rimsku književnost napustio je 1997. u svojoj sedamdesetoj godini, nakon 46 godina djelovanja, dr. **VLADIMIR VRATOVIĆ** (Šibenik, 23.5.1927). Klasičnu je gimnaziju pohađao najprije u Splitu, a zatim u Zagrebu. Odmah po završetku studija klasične filologije primljen je 1951. na latinskoj katedri za asistenta. U početku zajedno s profesorom Gortanom, a zatim samostalno, vodi *Proseminarske vježbe iz latinske deskriptivne gramatike* I. i II., a pored toga predaje (sve do 1973) studentima filozofije kolegij *Latinski filozofski tekstovi* (Lukrecije, Ciceron, Seneka, Spinoza). Honorarno je niz godina s velikim uspjehom predavao antičku književnost studentima Kazališne akademije. Doktorirao je 1962. disertacijom *Horacije u dubrovačkom pjesništvu 18. i 19. stoljeća* (Rad, 357, 1971), a docentom postaje 1964. Tada dobiva mogućnost da prema metodologiji zagrebačke stilističke škole, kojoj je gorljivim pripadnikom, posveti pažnju u svojim nastavnim kolegijima pojedinačnim pjesničkim i proznim interpretacijama. Općenito je svojim viđenjem rimske književnosti unio novi duh u nastavu, osuvremenivši je i proširivši joj horizont tada najnovijim književno-teorijskim spoznajama. Na tom su tragu i njegovi kolegiji *Odabrana poglavlja iz rimske kritike i znanosti o književnosti* što će se češće pojavljivati. U razdoblju svoje docenture pored još zadržanog latinskog proseminara, nakon Majetićevo odlaska drži Vratović još i grčki proseminar, a pribroje li se tome kolegiji iz književnosti i seminar, jedno vrijeme imao je čak 12 sati nastave. Izvanrednim je profesorom Vratović imenovan 1971., a upravo tada unosi u nastavni plan prvi put u tijeku postojanja fakultetske nastave klasičnih jezika kolegij posvećen hrvatskom latinizmu: *Iz ljubavne lirike hrvatskih latinista* (Pucić, Ilija Crijević, Paskalić, Đurđević, Petrović, Kunić), paralelno obrađujući u seminaru *Elegiae ad Flaviam* Ilije Crijevića. U čitavoj je svojoj nastavničkoj praksi i kasnije povremeno obrađivao teme iz hrvatskog latinizma, kao na primjer: *Iz književnokritičkog i teorijskog stvaralaštva hrvatskih latinista* (Katančić, Kristofor Stay, Kunić, Džamanjić), *Vergilije i epsko pjesništvo hrvatskog latinizma*, ili bi pak seminarski obrađivao *Epistulae Antuna Vrančića*, ili drugom prilikom *Commentaria de temporibus suis* Ludovika Crijevića Tuberona, te *Satyrae* Džona Rastića. Redovitim profesorom Vratović postaje 1976. Tada preuzima i predavanja latinske historijske gramatike, a u onima iz rimske književnosti veliku pažnju poklanja epici i Vergiliju, te od liričara posebice Horaciju. Jedan od kolegija naslovljen je *Marcijal i tradicija rimskog epigramatskog pjesništva*, a drugi će biti sintetički *Razdoblja i rodovi u rimskoj književnosti*. U seminaru obrađuje Cicerona, Propercija, Seneku, Horaciju, Livija, Tacita i Plinija, ali i Prudencija, Boetija i Jeronima. I upravo to proširenje obrađivanih razdoblja rimske književnosti, uvrštavanje pisaca o kojima ranije nije bilo ni spomena – velika je Vratovićeva zasluga. Već i sam naslov jednog njegovog kolegija *Rimska proza 2-6 st.n.e.* kazuje o čemu je riječ. Vratović granicom rimske književnosti i njenog posljednjeg, petog razdoblja,

smatra godinu 524. - godinu smrti Boetijeve. I u predavanjima i u seminarima obrađivao je značajno doba patristike, kršćansku književnost Tertulijana, Ambrozija, Jeronima, Augustina i Prudencija, zaključujući rimsku književnost Boetijem, čiju *Utjehu Filozofije* obrađuje u seminaru. Tri su dakle krucijalne zasluge Vratovićeve u nastavi: novi pristup književnom djelu (metoda interpretacije), ukazivanje na hrvatski latinizam i obrađivanje kršćanskih rimskih pisaca. Katedrom za latinski jezik i rimsku književnost upravljao je Vratović 1977-1992, a od 1987. i tada osnovanom Katedrom za hrvatski latinizam u okviru Odsjeka za klasičnu filologiju. Međunarodne Vratovićeve veze sežu još u 1961., kad je u dvogodišnjem razdoblju bio lektorom hrvatskog jezika u Marburgu. Kasnije je gostovao sveučilišnim predavanjima u Italiji, Švicarskoj i Njemačkoj. Članom je dviju uglednih ustanova, a to su Academia Latinitatis fovendae u Rimu i Societas internationalis studiis Neo-Latinis provehendis u Amsterdamu. Iskazao se kao veoma agilan član Hrvatskog filološkog društva i Hrvatskog društva klasičnih filologa, a članom je Matice hrvatske i P.E.N.-a, te član-suradnik HAZU. Uvijek na braniku antičke baštine i klasičnog obrazovanja, u turbulentnim vremenima najviše se zalagao za promociju hrvatskog latinizma i na domaćem terenu i prilikom inozemnih nastupa. U nizu Vratovićevih rasprava, članaka i kritičkih prikaza, dominira ipak – pored striktno klasičnofilološke (Horacije, Plaut, Apulej), komparativne (*Rimska književnost prema grčkoj*), književno-teorijske (*Epika, Povijest tradicije ili transmisija teksto-va*) – tematika hrvatskog latinizma. Neki su od tih tekstova sintetičkog karaktera, većina ih ima komparatističko polazište, a neki se opet bave pojedinačnim piscem (Katančić, Kunić). Te su se studije našle i u Vratovićevim knjigama *Hrvatski latinizam i rimska književnost*, 1989. i *Hrvati i latinska Europa*, 1996., obje u izdanju Matice hrvatske. Prvu pak svoju objavljenu knjigu supotpisuje Vratović s Veljkom Gortanom, a radi se o fundamentalnom, već spomenutom u ovom tekstu, antologijskom, dvojezičnom izdanju *Hrvatski latinisti*, sv. I. i II., 1969-1970. S Darkom Novakovićem dijeli Vratović autorstvo knjige *S visina sve – Antun Vrančić*, tiskanoj u ediciji *Biblioteka hrvatski humanisti*, Globus, 1979. Školske novine objavile su 1997. Vratovićeve dvojezičnu antologiju u kojoj je priredio i prezentirao *Latinsko pjesništvo u Hrvata*, knjigu koja je naišla na zapažen odjek kod kulturne javnosti. Gotovo istovremeno je 1997. i hrvatski P.E.N. objavio Vratovićeve knjigu *Latinism and Mediterraneanism*, koja pored dvije autorove studije, prevedene na engleski, sadrži i manju dvojezičnu antologiju hrvatske latinske lirike. Uslijedila je i trojezična, latinsko-englesko-hrvatska antologija što ju je objavio *The Bridge*, 1998. pod naslovom *The Croatian Muses in Latin, Musae Croaticae Latini sermonis, Hrvatske Muze na latinskom*. Nezaobilazna je Vratovićeve *Rimska književnost u Povijesti svjetske književnosti*, knjiga 2. (189-312 str), Mladost-Liber, Zagreb, 1977. Također je i urednikom cijelog tog sveska. Redaktorom je pak sveukupnog latinskog dije-

la (12.959 leksičkih jedinica) osnovnog stupca *Osmojezičnog enciklopedijskog rječnika*, sveska 1., A-E, što ga je Leksikografski zavod izdao 1987. Sam je u njemu, pored predgovora, na latinski preveo oko 1000 leksema. Vratović je također jedan od autora (slova F-LJ i V-Ž) *Hrvatsko-latinskog frazeološkog rječnika*, 1994. u izdanju Zavoda za lingvistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Prevodio je povijesne tekstove što su se kao latinski izvori našli posebice u knjigama Nade Klaić, a isto tako i tekstove za *Filozofsku hrestomatiju*. Redigirao je Sonnenfeldov prijevod djela Francis Bacon, *Novi organon*, 1986., prevevši i sam jedan njegov dio. Pored prijevoda pisama Antuna Vrančića i Baričevića, pa ulomaka Katančićeva književno-teorijskog teksta, preveo je s latinskog i popratne Belostenčeve tekstove uz *Gazophylacium* za njegov reprint 1973. Vratović je osoba istančana estetskog pristupa književnosti, neobično oštra kritičkog duha u znanstvenoj svojoj prosudbi, erudit izrazite širine interesa i pogleda, uvijek gonjen potrebom za aktivnim učešćem u širim kulturnim zbivanjima, živo ih i sa zanimanjem prateći, gotovo neizostavno nazočan svemu što je u vezi s knjigom i književnim stvaralaštvom, pa je takvom svojom osobnošću obilježio više od četiri desetljeća svog djelovanja na Odsjeku za klasičnu filologiju, a svojom srdačnošću i živahnim temperamentom unio je novi neusiljen duh u odnose s mladim kolegama.

Poput podjele u nastavi grčkog, pri kojoj Mate Križman predaje jezik, a Marina Brčko književnost, do nje je došlo i u nastavi latinskog. Nastavu jezika preuzela je, uz srednjovjekovni latinitet, Olga Perić, a rimsku književnost, pored hrvatskog latinizma, Darko Novaković.

Dr. **OLGA PERIĆ** (Beograd, 7. 5. 1942) završila je osnovnu školu i Klasičnu gimnaziju u Zagrebu, a zatim 1967. paralelno klasičnu filologiju i studij rusistike. Gimnazijskim je profesorom od 1965-1971., kad je izabrana za asistenta pri Katedri za latinski jezik rimsku književnost. Magistrirala je iz lingvistike 1980. temom *O jeziku Tomina djela "Historia Salonitana"*, a 1989. doktorirala disertacijom *Jezik i stilske osobitosti u djelu Tome Arhidakona*. U zvanje znanstvenog suradnika i znanstveno-nastavno zvanje docenta izabrana je 1990., a 1996. imenovana je izvanrednim profesorom. U prvom razdoblju svoje nastavne djelatnosti vodi proseminar iz latinske deskriptivne gramatike, uz čitanje Ovidija, Nepota, Cicerona i Vergilija, te drži latinski tečaj, a od 1978. predaje *Uvod u studij latinskog jezika*, držeći *Vježbe iz latinske deskriptivne sintakse II.*, čitajući pritom sa studentima Vergilija, Seneku i Cicerona, pa zatim opet *Vježbe I.*, a u nastavnom planu 1992/3 nalazi se njezin novouvedeni, prvi puta u povijesti Odsjeka, kolegij *Od klasičnog do srednjovjekovnog latinskog*. Već ranije predavala je Olga Perić kolegij latinskog jezika na studiju arhivistike, te medijskog latiniteta za studente povijesti. Na Odsjeku za klasičnu filologiju pored standardne proseminarske odradbe Cicerona i Ovidija, uvodi seminar-

sku obradbu *Epistolarija Ivana Viteza od Sredne*, a u drugom pak seminaru obrađuje *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. Ove je akademske godine preuzela latinsku povijesnu gramatiku, imajući još i kolegije *Srednjovjekovni latinitet*, *Rimska metrika*, *Uvod u latinsku filologiju*. Obuhvaćanje medijevalnog latiniteta nastavom latinskog jezika – velika je inovacija i najznačajniji doprinos Olge Perić u njenoj nastavnoj djelatnosti. Ona je međutim i začetnicom nekih novih metodoloških postupaka u nastavi latinskog jezika, o čemu svjedoči njezin još 1976. objavljeni dopunski udžbenik uz *Elementa Latina* u obliku radnih listova, te niz članaka nastavne tematike, objavljuvan u periodici od 1973-1990. U znanstvenoj djelatnosti Olge Perić najvažnije su studije, njih desetak, posvećene hrvatskoj medijevalistici, u kojima najčešće samostalno, bez ikakvog oslanjanja na prethodne istraživače, budući da ih nije ni bilo, proučava jezičnu strukturu djela Tome Arhidakona *Historia Salonitana*, ili slojevitost Trpimirove isprave, pa zanemarenog humanista Franju Nigera i njegov milanski kodeks. Te studije, kao i niz radova posvećenih hrvatskim latinistima kasnijeg razdoblja (Ivan Vitez od Sredne, Česmički, Šižgorić, Mrnavić, Kaznačić, Baričević), objavljuvani su u znanstvenoj periodici u razdoblju od 1978. do 1995. Globus je 1979. objavio biografsku knjigu Olge Perić u suautorstvu s Josipom Parom, koji je romansirao njezin sadržaj, *Ivan Vitez – Uspomir mirnog čovjeka*. Gradska knjižnica Juraj Šižgorić u Šibeniku 1993. objavljuje knjigu Olge Perić / Ivan Tomko Mrnavić, *Govor na pogrebu Fausta Vrančića*, što pored latinskog teksta sadrži i autoričin izvrstan prijevod. Isti je izdavač objavio *Pismo papi Aleksandru VI. šibenskog biskupa Jurja Divnića*, čiji je latinski tekst Olga Perić priredila prema izvorniku u Marciani, poprativši ga studijom na hrvatskom i engleskom jeziku, te uskladiivši prema originalu prijevod Vedrana Gliga. Ostali su, ne manje vrsni, prijevodi Olge Perić – zbirka pisama Ivana Viteza, dijelom objavljena i u ranije citiranoj romansiranoj biografiji, te *Poslanica o djelovanju Ludovika Grittija* iz pera Franje Trankvila Andreisa (djelomice objavljena u knjizi Nikice Kolumbića, *Krvava rijeka*, Globusove serije *Hrvatski humanisti*, 1979). Olga Perić godinama prevodi diplome i svečane dokumente Sveučilišta u Zagrebu i Osijeku na latinski. Napisala je i niz izvrsnih članaka za *Hrvatski biografski leksikon*, pa recenzije i osvrtne, a u leksikografskoj djelatnosti obradila 2250 leksema za latinski dio *Osmojezičnog enciklopedijskog rječnika* I. A-E, 1987. Pokazala se vrsnom urednicom triju frazeoloških rječnika u izdanju Zavoda za lingvistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, objavljenih 1994. To su *Hrvatsko-grčki*, *Hrvatsko-novogrčki*, te *Hrvatsko-latinski frazeološki rječnik*. U ovom potonjem ujedno je i jedan od autora, s prijevodom oko 400 leksema, uredivši još, zajedno s Darkom Novakovićem, pozamašan Index s 3079 riječi natuknica. Takvo je kazalo potpuna novina u našoj latinskoj leksikografiji. Olga Perić, pored nekolicine referata održanih na domaćim znanstvenim skupovima, istupila je 1995. na međunarodnom Col-

loquium didacticum classicum XV. u Salamanci, referatom *Les reflets de la civilisation contemporaine dans la phraséologie latine*. Silno angažirana u Hrvatskom društvu klasičnih filologa, agilna predsjednica njegova Odbora za nastavu, pokretačem je i urednikom devetnaest otisnutih brojeva biltena-časopisa *Nuntius*. Olga Perić jedinom je hrvatskim predstavnikom tijela Bureau international Colloquium didacticum classicum sa sjedištem u Kölnu. Upravo njezinom zaslugom održano je 1997. u Zagrebu istoimeno šesnaesto međunarodno okupljanje s izuzetno velikim uspjehom. Odsjek za klasičnu filologiju sudjelovao je i u organizaciji domaćih znanstvenih skupova *Studia classica* 1987, 1990. i 1993., a prije toga bio je organizatorom simpozija *Antiquitas ac tempora nostra* u Puli 1986.

Godine 1977. otvoreno je po prvi puta na Odsjeku za klasičnu filologiju mjesto lektora za latinski jezik, s namjerom da se jednoj osobi povjeri nastava latinskog tečaja, latinskog jezika za romaniste, arheologe i druge discipline koje imaju latinski u svom nastavnom programu. Tu dužnost je preuzela **LADA TAJČEVIĆ** (Zagreb, 2.1.1936), ranije gimnazijski profesor. Klasičnu gimnaziju i studij klasične filologije završila je u Zagrebu. Od 1973. predavala je honorarno latinski jezik, odnosno čitanje latinskih tekstova, studentima filozofije, no 1978. taj je kolegij ukinut. Godine 1991. postaje viši lektor. Pored nekolicine osvrtne, prikaza i manjih prijevoda, prevela je za *Osmojezični enciklopedijski rječnik* I. (A-E), 1987. ukupno 2167 leksema, a također je suautorom *Hrvatsko-latinskog frazeološkog rječnika*, 1994. Pored latinskog tečaja, latinskog jezika za romaniste (slušaju ga i studenti talijanistike), te latinskog za arheologe, jedno je vrijeme predavala i latinski za povjesničare. Zadnjih je godina taj kolegij, kao i srednjovjekovni latinski što ga je povjesničarima ranije predavala Olga Perić, preuzela mr. **MIRJANA MATIJEVIĆ-SOKOL** (Split, 1.6.1952), asistent na Odsjeku za povijest.

Izuzetnim znanstvenikom može se nazvati sadašnjeg predstojnika Katedre za latinski jezik i književnost, a to je – dr. **DARKO NOVAKOVIĆ** (Zagreb, 14.1.1953). Asistentom nakon briljantno završene Klasične gimnazije i studija klasične filologije postaje 1977. Iako asistent na latinistici, magistrirao je 1978. temom iz grčkog romana. Doktorirao je 1981. disertacijom *Groteskno u rimskoj književnosti od Seneke Starijeg do Apuleja*. Docentom je imenovan 1982., izvanrednim profesorom 1987., a redovitim 1990. Predstojnikom Katedre za latinski jezik i rimsku književnost postaje 1992. Od početka svoje nastavničke djelatnosti, pa sve do 1994. držao je *Vježbe iz latinske deskriptivne gramatike* I., a zatim iz *Sintakse* II., tek ih u najnovije vrijeme s veseljem prepustivši asistentu Jovanoviću. Uz vježbe se čitalo Cezara, Cicerona, Ovidija i Tacita, a u kolegiju kurzornog čitanja Terencija, Seneku, Petronija i Apuleja. Kasnije predaje zanimljive književne kolegije, a neki su od njih naslovljeni: *Antički roman*, *Rimska*

epika poslije Vergilija, Rimski elegija, Rimski historiografija, Rimski komedija, ali i Antička učenja o stilu, te Marulićeva latinska djela. U proseminaru obrađuje Vergilija i Seneku, a u seminaru Horacija, Juvenala, Propercija, Tibula, Ovidija, Terencija, Cicerona, Tacita i Retoriku za Herenija, ali i latinske epičare hrvatskog humanizma, Marulića i Bunića. U potpunosti Novaković preuzima nastavu rimske književnosti, ali i hrvatskog latinizma 1997/8., pa se u toj nastavnoj shemi nalaze kolegiji: *Rimski elegija, Rimski epika*, popraćeni u seminaru Lukanom i Propercijem, pa *Uvod u novolatinsku filologiju* i *Pregled povijesti hrvatskog latinizma*, uz seminar posvećen Bunićevoj *Otmici Kerberovoj* i *Elegijama Flaviji* Ilije Crijevića. Novaković je izvrstan profesor, zdušno i s velikom strpljivošću predan radu sa svojim studentima, bilo na dodiplomskom ili poslijediplomskom studiju, ostvarujući s njima, unatoč navodnoj strogosti, veoma dobar kontakt. No, jednakom mjerom kojom je Novaković po vokaciji profesor, možda je čak u još većoj mjeri svojom vokacijom istinski i pravi znanstvenik. Pronicljivim se znanstvenim istraživačem pokazao još kao student, započevši već tada publiciranjem (*Neke značajke "Pjesme o Argonautima" Apolonija Rodanina*, 1973). Iz tog ranog perioda (1974-1978) datira i prozni Novakovićev prijevod svih šest Terencijevih komedija, prvi u nas. Novaković antičku baštinu promatra kao integralnu cjelinu, baveći se podjednako i grecističkim temama, pa i njegov bogat prevodilački opus sadrži izuzetno velik broj prijevoda s grčkog, počam od fikcionalnih epistolarija i anegdota 1982. i 1983. – do impozantne količine prevedenih i komentiranih fragmenata grčkih filozofa u knjizi Hermann Diels, *Predsokratovci*, 1983., spisa Diona Hrizostoma 1985. ili Aristotelova *Nagovora na filozofiju*, 1987. (ponovljeno izdanje 1996., zajedno s Aristotelovim djelom *O duši* u prijevodu Milivoja Sironića). S latinskog Novaković prevodi u rasponu od Plauta, Giambattista Vica do Marulića, Antuna Vrančića, Frana Krste Frankopana ili stihova upućenih Sv. Vlahu raznih dubrovačkih autora. Od prevedenih dvojezičnih izdanja s uvodnim studijama, komentarom, najčešće s uspostavom izvornog teksta i kazalima, Novaković je dosad objavio tri knjige grčkog izvornika: Ksenofont Efeški, *Efeške priče*. Nepoznat autor, *Pripovijest o Apoloniju, kralju tirscome*, 1980. (reprint 1987), Pseudo Lukijan, *Lukije ili magarac*, 1987., te Hariton, *Zgode Hereje i Kaliroje*, 1989. Objavio je također tri knjige prijevoda latinskog izvornika: Seneka, *Pretvorba božanskog Klaudija u tikvu*, 1986., Apulej, *Apologija i O Sokratovu bogu*, Split, 1991., te Plaut, *Perzijanac* i *Trgovac*, 1994. Od ostalih knjiga objavio je zajedno s Vratovićem *S visina sve*, Antun Vrančić, 1979. Zajedno s Mirkom Tomasovićem, *Marko Marulić / Hrvatski latinisti* (samostalno u toj knjizi *Latinsko pjesništvo hrvatskoga humanizma*, str. 53-119), Školska knjiga, 1994. Iste godine Erasmus objavljuje Novakovićevu malu antologiju *Hrvatski latinisti*, u kojoj je dio tekstova i preveo. Jedan je od autora *Hrvatsko-latinskog frazeološkog rječnika*, 1994., a također dijeli s ostalima autorstvo izuzetno vri-

jednog *Leksikona antičkih autora*, 1996. U *Osmojezičnom enciklopedijskom rječniku* I. (A-E), 1987. preveo je na latinski oko 5000 natuknica. Objavio je šezdesetak stručnih radova, recenzija, prikaza i osvrti, a u tridesetak svojih studioznih i izuzetno ponderabilnih znanstvenih radova bavi se antičkom književnom teorijom, antičkom retorikom, antičkim romanom, pojmom komičnog u antičkoj književnosti, ali tretira i opću književno-teorijsku problematiku, poput pojma književne fikcije, teorije groteskonog, zaokupljen često naratološkim i naročito generičkim aspektom književnosti. U domeni hrvatskog latinizma iznad svega se bavi Marulićem (čija je tri nepoznata rukopisa i sam otkrio!), pa Česmičkim, Bunićem, Šižgorićem, Kunićem, Didakom Pirom i Kotruljevićem. U zborniku *Colloquia Maruliana* VI., Split, 1997. objavio je Novaković zbirku dosad nepoznatih Marulićevih pjesama (ima ih 141), što ih je sam otkrio u kodeksu iz Glasgowa (MS Hunter 334), a Novakovićev tekst o tom otkriću donosi i prvijenac časopisa *Cahiers croates* 1-2, 1997., posvećen Maruliću. Zapaženo predavanje što ga je Novaković održao na skupu *Colloquium didacticum classicum XVI. Zagradiense* o latinskoj ljubavnoj elegiji hrvatskog humanizma, prigodno je popraćeno i njegovom korisnom knjižicom *La filologia neolatina in Croazia*, 1997. Novaković je sudjelovao zapaženim referatima na izuzetno mnogo domaćih, a isto tako i na nekoliko inozemnih znanstvenih skupova, stekavši kao vrstan stručnjak već i znatnu međunarodnu reputaciju, a članom je i The Society for the Promotion of Roman Studies u Londonu. U svoje ga je članstvo uvrstila i L'Accademia Propertiana del Subasio. Predsjednikom Hrvatskog društva klasičnih filologa bio je 1989-1991., a jednim je od pokretača i urednika časopisa *Latina et Graeca*, sudjelujući i u uredništvu istoimene biblioteke.

Tek nedavno izgubio je epitet najmlađeg člana Odsjeka NEVEN JOVANOVIĆ (Zagreb, 22.9.1968), koji je po završetku studija klasične filologije postao 1994. mladim asistentom pri Katedri za latinski jezik i rimsku književnost, te već uvelike predaje *Latinsku deskriptivnu gramatiku* I. i II., a drži i proseminar (Ciceron, Ovidije, Vergilije, Seneka). Objavio je nekoliko znanstvenih radova, te magistrirao radom *"De consolatione" Nikole Modruškog*. Održao je referate na nekoliko znanstvenih skupova posvećenih hrvatskom latinizmu, a objavljuje na su i dva Jovanovićeva opsežna prijevoda s latinskog: Johannes Henfner, *Uvod u političku ili nacionalnu ekonomiju*, 1995. i Albely, *Osnove cjelokupne financijske znanosti*, 1996. Također je za Vratovićevu antologiju *Latinsko pjesništvo u Hrvata*, 1997. preveo sve u njoj objavljene Rastićeve satire, te dijelom Iliju Crijevića, Benedikta Staya i Tituša Brezovačkog. U P.E.N.-ovu izdanju Vratovićeve knjige *Latinism and Mediterraneanism*, 1997., što sadrži i *Croatian Latin Lyrics a Bilingual Anthology* – svu su poeziju preveli Neven Jovanović i Alexander D. Hoyt. Jovanovićevi su se prijevodi našli i u Vratovićevoj trojezičnoj antologiji *The Croatian Muses in Latin, The Bridge*, 1998.

Od 1. lipnja 1998. kao asistent pri Katedri za latinski jezik i rimsku književnost zaposlen je i mr. **VLADIMIR REZAR** (Zagreb, 28.6.1969). Klasičnu gimnaziju i studij klasične filologije završio je u Zagrebu. Od 1993. bio je najprije profesorom Klasične gimnazije, a zatim djelatnikom Hrvatskog instituta za povijest. Magistrirao je 1997. temom *Latinitet Ludovika Crijevića Tuberoni*.

Od 1999. godine mjesto lektora za latinski jezik preuzima **VOLJENA VUKOVIĆ** (Zagreb, 27.9.1963). Klasičnu gimnaziju i studij klasične filologije i ona je završila u Zagrebu, a svoje prvo profesionalno iskustvo stekla je kao profesorica Osnovne škole "Silvije Strahimir Kranjčević". 1996. prelazi na Klasičnu gimnaziju, a 1999. na Katedru za latinski jezik.

Na kroatistici je kolegij posvećen hrvatskom latinizmu odmah po njegovu uvođenju najprije predavao profesor Vratović, a nešto kasnije pridružio mu se i prije sarajevski docent, dr. **PAVLE KNEZović** (Crnogod, 26.5.1949). Vratovića je nakon njegova umirovljenja naslijedila **GORANA STEPANIĆ** (Zagreb, 22.11.1973), inače znanstveni novak na projektu *Neolatina Croatica*, što ga vodi profesor Novaković.

Nastavna shema studija klasične filologije doživjela je najdrastičnije promjene kasnih sedamdesetih godina, kad je općom reformom studija znatno smanjen stručni dio, obvezatna se lektira gotovo prepolovila, a nesrazmjerno velik udio u fondu sati pripao je općim i zajedničkim programskim osnovama. Danas je, naravno, stanje normalizirano, pa se stručnim kolegijima pridružuju relevantni izborni predmeti: indoeuropeistički proseminar, osnove teorije književnosti i povijest starog vijeka.

Pri studiju klasične filologije nezaobilazna je, dakako, biblioteka Odsjeka, što ju je 1906. utemeljio Musić, a kasnije su se u njoj poslujući obredali svi profesori do dolaska njezinog prvog, najprije honorarnog, a od 1962. do 1981. stalnog bibliotekara, zdušnog i savjesnog **ANTUNA DJAMIĆA** (Gornja Bebrina kraj Broda na Savi, 26.11.1912). Nakon **ZVONKA POPOVIĆA** (Čelebić, 24.5.1953), sadašnjim je bibliotekarom **NINO ZUBOVIĆ** (Belišće, 6.2.1967). U najnovijem razdoblju računalo i njegove mogućnosti igraju sve veću ulogu u studiju i radu klasičnih filologa, pa će tek budućnost pokazati rezultate tog spoja informatičke tehnike i klasične filologije.

Maja Šešelj

Pompejanski ljubavni grafiti

Venite amantes

UVOD

Poznavanje života antičkog Rima zahvaljujemo dvama vrelima: arheološkim nalazima, čiji se bogati trag širi od Hadrijanova zida do Mezopotamije, te od rajnskog limesa do Sahare, kao i literarnim spomenicima koji su – za razliku od nijemih arheoloških dokumenata – progovorili latinskim i grčkim jezikom i upoznali nas s onime o čemu su antički ljudi govorili, o čemu su maštali, što su istraživali, u što su vjerovali...

I dok su ona prva svojim obiljem prerasla u rijeku koja svakodnevno donosi nove spoznaje o detaljima antičkog življenja, ova su druga, uza sve povremene pronalaskе, uglavnom ograničena. No uz kvantitativna ograničenja literarnih izvora pojavilo se u njima i drugo ograničenje (ako nas zanima svakodnevica) – ono sadržajno: literarna vrela svoju oskudnost duguju teško održivim materijalima na kojima su bila zapisana, ali i načinu njihova umnožavanja – prepisivanju – koje je, sukladno potrebama i interesima publike, većinom obuhvatilo djela namijenjena velikom broju korisnika, dakle ponajviše školskim potrebama. Školski pak izbor uvjetovan je sasvim drugim kriterijima, ponajviše kriterijima stila i umjetničke vrijednosti, tako da su nam pisana vrela prenijela neke druge razine antičkoga života reproducirane poglavito uzvišenim stilom. Tek je neznatna manjina tekstova – uz Petronija tu su tek poneka pisma – prenijela svakodnevni govor ulice i običnih ljudi.

Ipak, ako pod literarnim vrelima pomislimo na zapise u širem smislu – dakle i na one tipove namjenskih tekstova (nadgrobni i posvetni natpisa, zakona, vojničkih diploma, zavjetnih zapisa i dr.) pisanih na trajnim materijalima (metal, kamen, keramika i sl.) panoramu antičkog života znatno ćemo proširiti, no i ti tekstovi boluju od jedne mane: svoje namjene. Oni nadgrobni spominjat će ograničene podatke pokojnika uz tek poneki izbor prema svakodnevici, oni okrenuti vojnim pitanjima bit će još shematičniji, a o zakonima da i ne govorimo. Dakako, njihovo je značenje izuzetno, pa će čitave sfere antičkoga života tek u njih upisati svoje tragove, no ti će tragovi biti nužno ograničeni.

Samo jedan tip zapisa izmiče ovim ograničenjima, naprosto jer mu je sadržaj mogao poslužiti za najrazličitije poruke i nije trebao poslužiti vječnosti. To je